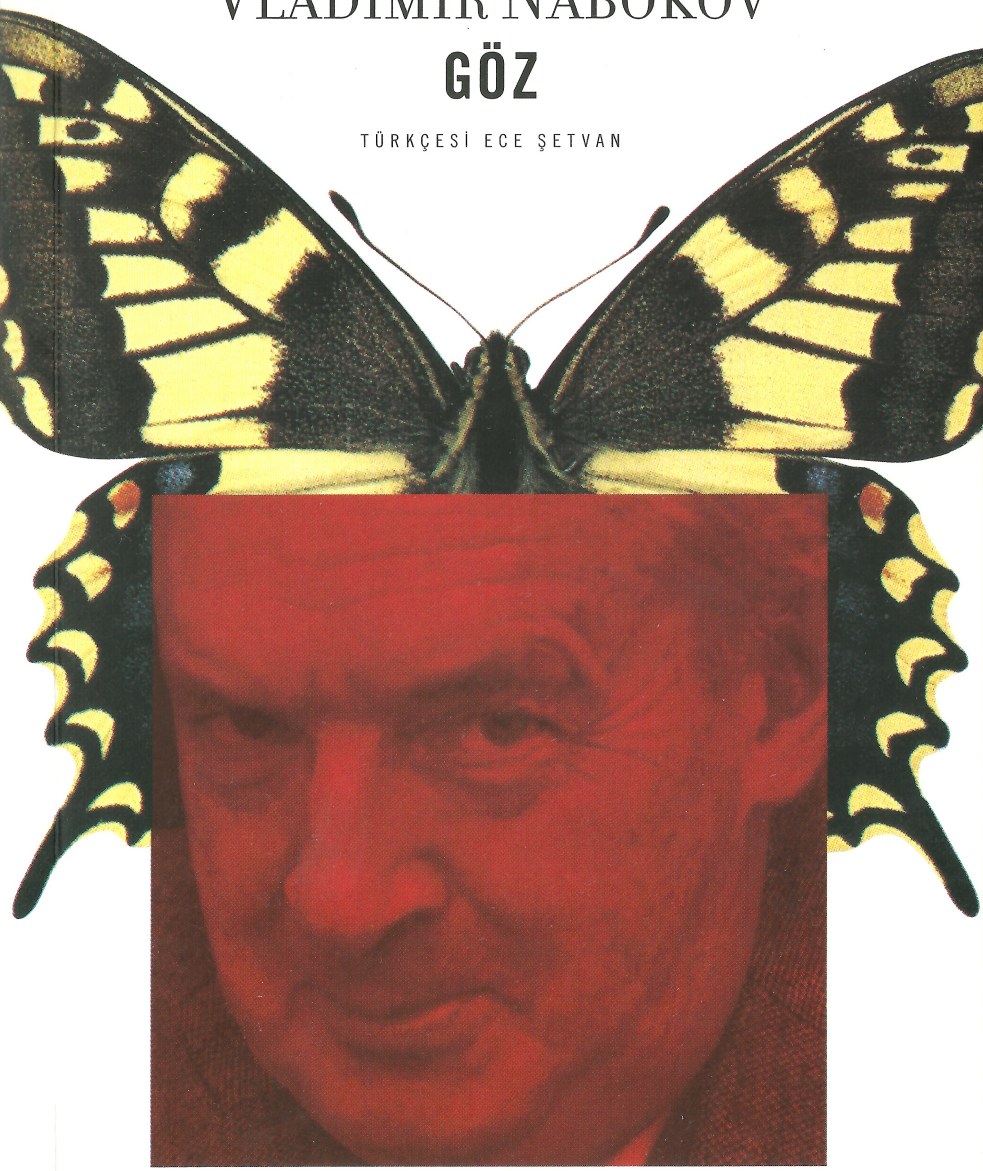
BÜTÜN ESERLERİ

VLADIMIR NABOKOV

GÖZ

TÜRKÇESİ ECE ŞETVAN

iletişim

VLADIMIR NABOKOV • **Göz**

Kelebek: Swallowtail • Fotoğraf: Andrew Field, *The life and art of Vladimir Nabokov* kitabının kapağından alınmıştır.

The Eye
© 1965 Vladimir Nabokov
Bu kitabın yayın hakları The Wylie Agency'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 1081 • Çağdaş Dünya Edebiyatı 197
ISBN-13: 978-975-05-0329-0
© 2005 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1-3. BASKI 2005-2011, İstanbul
4. BASKI 2014, İstanbul

DİZİ EDİTÖRÜ Fatih Özgüven
DİZİ KAPAK TASARIMI Bülent Erkmen
KAPAK UYGULAMA Esin Sarpkan
UYGULAMA Hasan Deniz
DÜZELTİ Seçkin Oktay
BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VLADIMIR NABOKOV

Göz

The Eye

ÇEVİREN ***Ece Şetvan***

iletişim

VLADIMIR NABOKOV 1899'da St. Petersburg'da doğdu. Varlıklı, liberal bir ailenin en büyük oğluydu. Bolşevikler iktidara geldiğinde aile Rusya'dan ayrılarak önce Londra'ya, sonra Berlin'e gitti. Nabokov, öğrenimini Cambridge, Trinity College'da tamamladı. 1923 ile 1940 arasında anadilinde romanlar, hikâyeler, oyunlar, şiirler yazdı ve kuşağının seçkin Rus göçmen yazarlarından biri olarak ün kazandı. 1940 yılında karısı ve oğluyla ABD'ye göç etti ve 1941'den 1948'e kadar Wellesley College'da dersler verdi. 1955'te yayımlanan *Lolita*'nın (İletişim, 1999) dünya çapındaki başarısından sonra, 1959'da Cornell Üniversitesi Rus Edebiyatı profesörlüğünden emekli olarak İsviçre'ye yerleşti. Nabokov, İngilizce yazdığı ilk romanı *The Real Life of Sebastian Knight*'ı (*Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı*, İletişim, 2003) 1941'de yayımladı ve ondan sonra bu dili şaşırtıcı bir yaratıcılıkla kullanarak eserlerini İngilizce yazmaya devam etti. Vladimir Nabokov 1977'de, İsviçre'nin Montreux kentinde öldü. *Lolita* dışında, önemli romanları arasında, fantastik bir aile romanı parodisi olan *Ada or the Ardor* (*Ada ya da Arzu*, İletişim, 2002) sayılmalıdır. İletişim Yayınları'ndan çıkan diğer kitapları: *Karanlıkta Kahkaha* (1993); *Pnin* (1999); *Bir Günbatımının Ayrıntıları* (1999); *Rua, Dam, Vale* (2000); *Lujin Savunması* (2001); *Cinnet* (2003); *İnfaza Çağrı* (2007); *Saydam Şeyler* (2010); *Konuş, Hafıza* (2011); *Nikolay Gogol* (2012); *Maşenka* (2012); *Laura'nın Aslı* (2012); *Rus Edebiyatı Dersleri* (2013); *Solgun Ateş*, (2013); *Edebiyat Dersleri*, (2014).

Véra'ya

Bu küçük romanın Rusça adı (geleneksel çeviriyazımla) SOGLİADATAY'dır ve vurgu ortadaki hecede olmak üzere 'Sogli-dart-eye' olarak telaffuz edilir. Bu 'casus' ya da 'gözcü' anlamına gelen çok eski bir askeri terimdir ama her iki sözcük de Rusça sözcüğün sahip olduğu esnekliğe sahip değildir. 'Ulak /emissary' ve 'gladyatör' sözcüklerini aklımda evirip çevirdikten sonra, sesle anlamı birbirine yedirmeye çalışmaktan vazgeçip uzun sapın sonundaki 'eye'ı (Göz) yerine yerleştirmekle yetindim. Öykü bu isimle, 1965 yılının ilk aylarında *Playboy* dergisinde üç tatlı tefrika halinde kendine bir yol çizdi.

Metnin aslını 1930 yılında Berlin'de –karımla ben orada sessiz Leopoldt Sokağı'nda Alman bir ailenin evinde iki oda kiralamıştık– yazdım ve aynı yılın sonunda Paris'te çıkan Rus göçmen dergisi *Sovremennyya Zapiski*'de yayınlandı. Kitaptaki kişiler edebiyatçı olarak, gençliğimde en sevdiğim karakterlerdi; Berlin, Paris ya da Londra'da yaşayan Rus göçmenler. Aslında tabii Napoli'deki Norveçliler ya da Ambridge'deki Ambrakyalılar da olabilirlerdi; toplumsal mese-

lelere karşı hep kayıtsız kaldım ve tıpkı becerikli bir konuğun, yemek yerken masa örtüsünün üzerine kurşun kalemle bir sokağın köşesini çizivermesi ya da ekmek kırıntısı ile iki zeytini menüyle tuzluk arasında kendince bir açıyla yerleştirmesi gibi, ben de sadece elimin altındaki malzemeyi kullandım. Topluluk yaşamına ve tarihin müdahalelerine karşı bu kayıtsızlığın eğlenceli sonuçlarından biri gelişigüzel sanatsal odağa süzülüp yerleşiveren sosyal grubun yanıltıcı bir kalıcılık havasına bürünmesidir; bu grup, belli bir zamanda belli bir yerde, göçmen yazarla göçmen okurları tarafından verili kabul edilir. 1930'un Ivan Ivanoviç'i ile Lev Osipoviç'inin yerini bugün çoktan hakkında hiçbir şey bilmedikleri bir toplum hayal etmek zorunda olan, Rus olmayan okurlar aldı. Tekrar tekrar söylemekten çekinmediğim şey, neredeyse yarım asırlık Sovyet propagandasından bu yana, özgürlük tahripçilerinin tarihten durmadan sayfalar koparddıkları ve Rus göçünün (hâlâ tarihçisini bekleyen bir konu) önemini yadsıyarak ya da alçaltarak yabancı kamuoyunu yanılttıklarıdır.

Hikâye 1924-25 arasında geçer. Rusya'da iç savaş dört yıl kadar önce sona ermiştir. Lenin daha yeni ölmüştür fakat tiranlığı gelişip serpilmektedir. Yirmi Alman markının karşılığı beş doları bulmamaktadır. Kitabın Berlin'indeki göçmenleri sahtekârlardan başarılı işadamlarına kadar uzanmaktadır. İkincilere örnek, Mathilde'nın kâbusumsu kocası Kaşmarin (Rusya'dan güneyden, İstanbul üzerinden kaçtığı aşikârdır) ve Evgenya ile Vanya'nın babaları olan yaşlıca beydir (bir Alman firmasının Londra temsilciliğini hakkaniyetle sürdürmektedir ve bir dansöz metresi vardır) Kaşmarin, muhtemelen İngilizlerin 'orta sınıf' dediği türdendir, ama Tavuskuşu Sokağı 5 numaradaki iki genç hanım, unvanlı ya da unvansız, Rus aristokrasisine mensupturlar, gene de bu onların bağnazca bir okuma zevkleri olmasını engelle-

mez. Evgenya'nın yağlı suratlı kocası ki bugün adı biraz komik gelmekte, bir Berlin bankasında çalışmaktadır. Sevimsiz bir kendini beğenmiş olan Albay Mukhin, 1919'da Denikin, 1920'de ise Vrangel komutasında savaşmış olup dört dil konuşmakta, havalı, görmüş geçirmiş tavırlar sergilemektedir ve muhtemelen gelecekteki kayınbabasının onu yönlendirmekte olduğu kolay işte pek başarılı olacaktır. İyi huylu Roman Bogdanoviç, Rus kültüründen çok Alman kültürü emmiş bir Baltıklıdır. Egzantrik Yahudi Weinstock, pasifist kadın doktor Marianna Nikolayevna ve bizzat sınıfsız anlatıcı, çok değişik yüzleri olan Rus entelijensiyasının temsilcileridir. Bu ipuçlarının, tanıdık olmayan ortamlardaki hayalet karakterlerden bahseden, sözgelimi Macarca ya da Çinceden çeviri romanlardan bucak bucak kaçan (benim gibi) okur için işleri biraz daha kolaylaştırması beklenir.

Bilindiği üzere (Rusça'da pek sevilen bir deyişi kullanmak gerekirse) kitaplarım toplumsal ehemmiyetten zerrece pay almamış olmanın yanısıra, aynı zamanda mit-geçirmezdir; Freudcular onların çevresinde hızlı hızlı kanat çırparlar, onlara kaşınan rahim kanallarıyla yanaşır, durur, koklar ve geri kaçarlar. Oysa ciddi bir psikolog, benim yağmur damlalarıyla parıldayan kristogramlarımın gerisinden baktığında bir ruh çözülmesi dünyası keşfedebilir; bu dünyada, zavallı Smurov sadece öteki beyinlerde yansıdığı ölçüde varolur, onlarsa onunki kadar garip, aynamsı bir laneti paylaşırlar. Öykünün dokusu dedektif yazınının dokusunu taklit eder ama aslında yazar her türlü aldatma, şaşırtma, üçkâğıt ya da okuru başka yollardan mantara bastırma niyetlerinden uzaktır. Öyle ki, sadece romana hemen girebilen okur *Göz*'den gerçekten tat alacaktır. Bu durmadan göz kırpan öyküye göz atanlar arasında en gafiller bile, Smurov'un kim olduğunu anlamakta gecikmeyecektir. Öyküyü yaşlı bir İngiliz hanım, iki üniversite öğrencisi, bir buz hokeyi koçu, bir

hekim ve bir komşunun on iki yaşındaki oğlu üzerinde denedim. Çocuk en hızlılarıydı, komşu, en yavaşları.

Göz'ün izleği, kahramanını bir aynalar cehenneminin içinden geçiren ve sonunda ikiz imgeleri birbirine kaynaştırarak sona eren bir araştırmanın sürdürülmesidir. Bundan otuz beş yıl önce, anlatıcının arayışının çeşitli safhalarını kendine özgü gizemli bir desen içine yerleştirirken aldığım büyük zevkin modern okurlar tarafından paylaşılıp paylaşılmayacağını bilmiyorum ama her halükârda, vurgu gizemde değil desendedir. Smurov'un izine düşmek, bence, zamanlar ve kitaplar geçse de, bir dilin serabından ötekinin vahasına doğru bir kayış sözkonusu olsa da hâlâ mükemmel bir eğlencedir. Olay örgüsü okurun zihninde –eğer o zihni doğru okuyorsam– acılar içindeki bir kalbin sadece geri çevrilmekle kalmadığı ama alayla karşılanıp cezalandırıldığı bir aşk hikâyesine kolayca indirgenemeyecektir. Uzun vadede, iyinin gücü olan hayal gücü dediğimiz şey, inatla Smurov'un safında kalmayı sürdürecektir ve sonuçta bu işkencelerle dolu aşkın ağızda bıraktığı acı tat, bu aşk en haz dolu bir biçimde kabul görmüş olsaydı olacağı kadar esritici ve coşturucu olacaktır.

VLADIMIR NABOKOV,
Montreux, 19 Nisan 1965.

O kadınla, o Matilda'yla, Berlin'deki *émigré* varoluşumun ilk sonbaharında tanıştım, iki zaman diliminin yirmili yıllarının başlarında: Bu yüzyılın ve kendi berbat hayatımın. Tam o sıralarda birisi bana özel öğretmenlik işi bulmuştu; henüz fakirleşmeye vakit bulamamış ve hâlâ eski St. Petersburg alışkanlıklarının kuruntularıyla geçinen bir Rus ailesinin yanında. Daha önce hiç çocuk yetiştirme deneyimim olmamıştı, nasıl davranacağım ve onlarla ne konuşacağım hakkında en ufak bir fikrim yoktu. İki tanelerdi, her ikisi de oğlan çocuğu. Onların önünde kendimi küçük düşmüş, sıkışmış hissediyordum.

İçtiğim sigaraları sayıyorlardı, ve bu donuk merakları sigarayı ilk kez içiyormuşum gibi garip, biçimsiz bir açıda tutmama yol açıyordu; kucağıma kül döküp duruyordum; bunun üzerine sabit bakışları dikkatle elimden, yavaş yavaş yünün içine işleyen soluk gri tozanlara yöneliyordu.

Anne babalarının bir arkadaşı olan Matilda sık sık onları ziyaret ediyor ve akşam yemeğine kalıyordu. Bir gece Matilda evden ayrılırken şakır şakır sağanak yağmur yağıyor-

du, ona bir şemsiye ödünç verdiler: "Ne güzel, çok teşekkür ederim, delikanlı beni eve bıraksın da şemsiyeyi geri getirsin," dedi. O günden sonra, onu yürüyerek eve bırakmak görevlerimden biri oldu. Sanıyorum oldukça hoşuma gidiyordu bu dolgun, teklifsiz, inek gözlü hanım; kocaman bir ağzı vardı, yüzünü pudralamak için çantasından çıkardığı aynaya baktığında ağız kıpkırmızı büzüşür, sözüm ona bir gül goncası olurdu. Birçok şeyi telafi eden narin ayak bilekleri ve zarif bir yürüyüşü vardı. Cömert bir sıcaklık yayardı; o içeri girer girmez, odanın ısısının yükseldiğini hissederdim. Bu kocaman canlı sobayı eve bırakıp kurtulduktan sonra çevremde acımasız gecenin akışkan sesleri ve cıva parlaklığıyla yürüyerek geri dönerdim, midem bulanacak kadar üşür, üşürdüm.

Derken Paris'ten kocası geldi ve akşam yemeğine onunla gelmeye başladı; herhangi bir koca gibi bir kocaydı ve ona pek fazla dikkat etmedim, konuşmadan önce boğazını yumruk yaptığı elinin içine doğru hızla, gürültülü bir şekilde temizleme alışkanlığını fark etmem dışında; bir de Matilda ev sahibiyle vedalaşmasını neşeli bir tirada dönüştürürken, sabırsızca yere vurduğu ağır, parlak topuzlu bastonunu. Bir ay sonra kocası gitti, ve onu eve bıraktığım ilk akşam, Matilda uzun süredir okumam için üstelediği kitabı, *Ariane, Jeune Fille Russe* adında Fransızca bir şeyi almam için beni yukarı çağırdı. Her zamanki gibi yağmur yağıyordu ve sokak lambalarının etrafında titrek haleler vardı; sağ elim onun köstebek kürklü mantosunun kürk sıcaklığına gömülmüştü; sol elimle gecenin üzerine tıpır tıpır ettiği açık bir şemsiye tutuyordum. Bu şemsiye –daha sonra, Matilda'nın dairesinde– buharlı radyatörün yanına yayıldı ve damlamaya koyuldu, yarım dakikada bir gözyaşları dökerek, böylece çevresine geniş bir su birikintisi yaymayı becerdi. Kitaba gelince, kitabı almayı unuttum.

Matilda ilk metresim değildi. Ondan önce St. Petersburg'da bir terzi kadın tarafından sevilmiştim. O da tombuldu ve o da bana bir novella okumam için tuttururdu (Muroçka, Bir Kadının Romanı) Bu dalyan gibi hanımların her ikisi de, sevişmenin fırtınası sırasında, tiz, şaşkın, çocuksu bir vıyaklama çıkarırlardı. Bazen her şey bana boşuna bir çaba gibi görünürdü; Bolşevik Rusya'dan kaçarken başımdan geçenler, ödüm patlamış bir halde (ekspres trenle ve normal geçiş izniyle de olsa) Finlandiya sınırını geçişim, bunlar sadece bir kucaktan neredeyse onun aynısı başka bir kucağa geçmek için olmuştu. Üstüne üstük Matilda çok geçmeden beni sıkmaya başladı. Değişmez ve bana göre iç karartıcı tek bir sohbet konusu vardı – kocası. Bu adam, derdi, soylu bir zorba. Durumu öğrenirse karısını oracıkta öldürürdü. Ona tapıyordu ve delicesine kıskançtı. Bir keresinde Konstantinopel'de fazla girişken bir Fransızın yakasına yapışıp sille tokat yere sermişti, paçavra gibi. O kadar ateşliydi ki, insanı korkuturdu. Ama zalimliğinde güzeldi. Konuyu değiştirmeye çalışırdım ama bu Matilda'nın saplantısı, güçlü şişman bacaklarıyla iki yandan kıstırdığı oyuncak atıydı. Kocası hakkında çizdiği resimle, hemen hemen hiç hatırlamadığım adamın görüntüsünü bağdaştırmak zordu. Aynı zamanda bunun onun bir fantezisi olmayabileceği düşüncesini son derece nahoş buluyordum. Şu anda Paris'te bulunan kıskanç bir iblis, içinde bulunduğu durumu sezmiş, dişlerini gıcırdatıp, gözlerini devire devire hırsla burnundan soluyarak karısının ona uygun gördüğü banal rolü canlandırıyor olabilirdi.

Çoğunlukla sigara tabakam boş, suratım sanki daha az önce sahne makyajımı temizlemişim gibi sabah rüzgârında yanarak, attığım her adımda başım zonklayarak, ayaklarımı sürüye sürüye eve dönerken ufacık zavallı mutluluğumu evire çevire inceler, şaşar, kendime acır, umutsuzlu-

ğa kapılır ve korkardım. Sevişmenin doruk noktası benim için manzarası içimi boğan kasvetli bir tepecikten başka bir şey değildi. Ne de olsa, mutlu yaşamak için, bir erkek arasıra kusursuz birkaç boşluk anı tatmalıdır. Oysa ben her zaman korunmasız, her zaman inanmaya fazla hazırdım; uykuda bile kendi kendime bekçilik etmekten vazgeçmezdim. Var oluşumdan hiçbir şey anlamazdım, kendi kendimin bilincinde olmaktan vazgeçememe düşüncesi beni deli ederdi ve güvenle ve dikkatle küçük işleriyle meşgul olan o sade insanları –memurları, devrimcileri, dükkâncıları– kıskanırdım. Benim böyle bir kabuğum yoktu; o korkunç, pastel mavi sabahlarda, ayakkabımın topukları şehrin ıssızlığını takırdayarak katederken, yerkürenin hareketini apaçık algılamaya başladığı için çıldıran birini hayal ederdim: İşte karşınızda, sendeliyor, dengesini korumaya çalışıyor, mobilyalara tutunuyor; ya da belki trende pencere kenarındaki yerini alırken heyecanlı bir sırıtışla size dönüp "Kıvılcımlar saça saça gidiyor, değil mi?" diyen bir yabancı gibi yerleşiyor. Ama çok geçmeden, bütün bu sallanma ve yalpalanma midesini bulandırıyor; limon ya da bir parça buz emmeye başlar, dümdüz yere uzanır ama hepsi boşuna. Hareket durdurulamaz, sürücü kör ve görünürde fren diye de bir şey yok – ve sonunda hız dayanılmaz hale gelince de kalbi çatlayacaktır.

Hem nasıl da yalnızdım! Cilveli cilveli, şiir yazıp yazmadığımı soran Matilda; merdivenlerde ya da kapıda onu öpmem için numaralar yapan Matilda, sırf yalancıktan titremek ve tutkuyla "Seni deli çocuk" diye fısıldayabilmek için; Matilda sayılmazdı, elbette. Peki ama Berlin'de başka kimi tanıyordum? Bir göçmenlere yardım kuruluşunun sekreteri; beni özel öğretmen olarak tutan aile; bir Rus kitabevi işleten Bay Weinstock; daha önce odasını kiraladığım küçük ihtiyar Alman bayan – cılız bir liste. Böylece, tüm savunma-

sız varlığımla belayı davet ediyordum. Bir akşam davet kabul edildi.

Saat altı sularıydı. Odanın havası alacakaranlığın çökmesiyle birlikte koyulaşmaktaydı; talebelerime dilim dolanarak okumakta olduğum mizahi Çehov hikâyesinin satırlarını güç bela seçebiliyordum, ama ışıkları açmaya cesaret edemedim: Bu oğlanlarda cimriliğe karşı garip, çocukça olmayan bir eğilim, iğrenç bir ev ekonomisi güdüsü vardı; sosisin, tereyağın, elektriğin, değişik marka arabaların fiyatlarını tam olarak bilirlerdi. Onları boşu boşuna eğlendirmeye çalışarak, kendim ve zavallı yazar adına utanarak, *Kontrbaslı Aşk Hikâyesi*'ni yüksek sesle okurken, her şeyi bulanıklaştıran alacakaranlıkla didişmemin farkında olduklarını biliyordum. Karşıki evde ilk ışık yanıp da onlara örnek oluncaya kadar dayanıp dayanamayacağımı görmek için soğukkanlılıkla bekliyorlardı. Bunu başardım ve ışıkla ödüllendirildim.

Sesime daha çok heyecan katmaya hazırlanıyordum ki (hikâyenin en güldürücü kısmına yaklaşıyorduk) aniden koridordaki telefon çaldı. Evde yalnızdık, oğlanlar derhal ayağa fırladılar ve gürültüyle çalan telefona doğru yarışa kalktılar. Ben yarım kalan satıra şefkatle gülümseyerek kucağımda açık kitap, kalakaldım. Meğerse telefon banaymış. Çatırdayan hasır koltuğa oturdum ve ahizeyi kulağıma dayadım. Öğrencilerimin biri sağımda, diğeri solumda durmuşlar, istiflerini bozmadan beni seyrediyorlardı.

"Yoldayım, geliyorum" dedi bir erkek sesi, "Evde olacaksın umarım?"

"Umudunuzu boşa çıkarmayacağım," diye neşeyle yanıtladım. "Ama siz kimsiniz?"

"Tanımadın mı? Böylesi daha iyi – sürpriz olur," dedi ses.

"İyi ama kiminle konuştuğumu bilmek isterim," diye ısrar ettim, gülerek. (Sonradan sesimin tonundaki cilveli oyunbazlığı hatırladıkça sadece dehşet ve utanç duyacaktım).

"Zamanı gelince," diye kestirip attı ses.

Bu noktada işi gerçekten şamataya döktüm. "Ama neden? Neden?" diye sordum. "Bu ne matrak bir..." Boşluğa konuşmakta olduğumu fark ettim, omuzlarımı silktim ve telefonu kapattım.

Odaya döndük. "Evet, nerede kalmıştık?" dedim ve kaldığımız yeri bularak okumaya devam ettim.

Gene de, tuhaf bir huzursuzluk hissediyordum. Yüksek sesle, tekdüze bir biçimde okumaya devam ederken, bu yeni misafirin kim olabileceğini merak ediyordum. Rusya'dan yeni gelen biri mi? Tanıdığım yüzleri ve sesleri şöyle bir aklımdan geçirdim –heyhat, çok fazla değillerdi– ve nedense Uşakov adında bir öğrencide durdum. Rusya'daki üniversitede geçirdiğim tek yılın ve oradaki yalnızlığımın anısı, bu Uşakov'u bir hazine gibi saklamama yol açmıştı. Bir sohbet sırasında, şenlikli şarkı "*Gaudemus igitur*"dan ve tasasız öğrencilik yıllarından bahsedildiğinde bilmiş, hafifçe hülyalı bir ifade takınırsam, bu Uşakov'u düşünmekte olduğum anlamına gelirdi. Oysa ki, Tanrı bilir onunla yalnızca birkaç kez ayaküstü sohbet etmiştim (politika ya da başka önemsiz şeyler hakkında, hatırlamıyorum). Mamafih, onun telefonda bu kadar gizli kapaklı davranması olacak şey değildi. Çeşitli varsayımlara kaptırdım, arayanın kâh bir komünist ajan, kâh sekreter arayan egzantrik bir milyoner olduğunu hayal ediyordum.

Kapının zili. Çocuklar gene koridora doğru bir koşu koparadılar. Kitabımı bıraktım ve sallana sallana peşlerinden gittim. Müthiş fiyakalı ve becerikli bir hareketle ve hünerle küçük çelik sürgüyü çektiler, fazladan birkaç aygıtı kurcaladılar, ve kapı açıldı.

Tuhaf bir hatıra... Şu anda bile, birçok şey değişmiş de olsa da, hücresinden çıkıp gelmiş tehlikeli bir suçluya benzeyen o tuhaf hatıra aklıma geldiğinde kalbim ağırlaşır. Hayatımın tüm bir duvarının, bir sessiz filmdeki gibi sessizce yıkılıp gidişi o an oldu. Feci bir şeyler olacağını anlamıştım, ama şüphesiz yüzümde bir gülümseme vardı; eğer yanlış hatırlamıyorsam, yaltaklanan bir gülümseme. Boşlukta kalmaya lanetli elim ileri uzandı ve bu boşluğu önceden sezinleyip, yine de (zihnimde "temel nezaket kuralları" tümcesiyle bağdaşan) hareketi tamamlamaya çalıştı.

"İndir o eli," oldu konuğun ilk sözleri, uzattığım avuca bakarak – ki avucum bir uçuruma doğru inmeye başlamıştı bile.

Biraz önce sesini tanıyamamış olmama şaşmamalı. Telefonda tanıdığımı zannettiğim sesin tınısını bozan belli bir gerginlik vardı ki bu, oldukça alışılmamış bir öfke, o zamana kadar hiçbir insan sesinde duymadığım boğuk bir tondu. O sahne belleğimde bir *tableau vivant* gibi durmakta: Parıl parıl aydınlatılmış koridor; havada kalakalmış elimle ne yapacağını bilemeyen ben; sağımda bir oğlan solumda bir oğlan, her ikisi de ziyaretçiye değil bana bakıyorlar; ve ziyaretçinin kendisi, üzerinde modaya uygun apoletleri olan zeytin yeşili pardesüsü, yüzü sanki bir flaş patlamasıyla felç olmuşçasına bembeyaz-gözler dışarı uğramış, burun delikleri genişlemiş ve de siyah eşkenar üçgen biçiminde kesilmiş bıyığının altında kin dolu bir üst dudak. Derken belli belirsiz fark edilen bir hareket başladı: Yapışmış dudakları bir şapırtıyla aralandı ve elindeki kalın siyah baston hafifçe seyirdi; artık gözlerimi o bastondan alamıyordum.

"Ne var?" diye sordum. "Mesele nedir? Bir yanlış anlama olmalı. Elbette, bir yanlış anlama..." O noktada hâlâ yer arayan, hâlâ karşılık bulamamış elime alçaltıcı, olmayacak bir yer buldum; boşu boşuna onurumu geri kazanmak için eli-

mi öğrencilerimden birinin omzuna koydum; çocuk göz ucuyla elime baktı.

"Bak arkadaşım," diye lafa daldı ziyaretçi, "Biraz geri çekil. Çocukları incitmeyeceğim, onları korumana gerek yok. Bana biraz yer lazım çünkü birazdan senin tozunu atacağım."

"Burası senin evin değil," dedim. "Kavga çıkarmaya hakkın yok. Benden ne istediğini anlamıyorum..."

Bana vurdu. Bastonunu tam omzumun üzerine sesli, sıkı bir çatırtı çıkartarak indirdi. Vuruşun şiddetinden bir yana savruldum ve önümdeki hasır sandalye de canlı bir şey gibi takırdayarak öte yana savruldu. Dişlerini göstererek bana tekrar vurmaya hazırlandı. Darbe, havaya kaldırdığım koluma indi. Bu noktada geri çekilip, odaya kaçtım. Peşimden geldi. Garip bir ayrıntı daha: Avazım çıktığı kadar, bağıra bağıra adı ve baba adıyla hitap ederek ona ne yaptığımı soruyordum. Bana tekrar yetişince, koşarken elime geçirdiğim bir minderle kendimi korumaya çalıştım ama vurup elimden düşürdü. "Rezillik bu," diye bağırdım. "Silahsızım ben. İftiraya uğradım. Bunun hesabını vereceksin..." Masanın arkasına sığındım ve önceden olduğu gibi her şey bir anda bir tablo gibi dondu. Karşımdaki dişlerini göstererek, bastonunu havaya kaldırmış duruyordu ve arkasında kapının her iki yanında oğlanlar duruyordu: Belki belleğim şu anda her şeyi stilize ediyor, eğer öyleyse bana yardım edin, eminim ki bir tanesi kollarını kavuşturmuş duvara yaslanmış duruyordu, diğeri bir sandalyenin koluna oturmuştu. İkisi de istiflerini bozmadan cezanın ifa edilişini izliyorlardı. Derken her şey yine hareketlendi, dördümüz de yan odaya geçtik; saldırının düzeyi vahşice alçaldı, ellerim biçare bir incir yaprağı biçimini aldılar, ve sonra suratımın orta yerine gözleri kör eden korkunç bir darbe indirdi. Ne garip, ne kadar üstüme gelinirse gelinsin, asla birine vuramazdım, şu anda tepemde ka-

lın baston, sadece ona vuramamakla kalmıyor (erkekçe maharetlerim olmadığı için), ama o acı ve aşağılanma anlarında bile kendimi bir insan kardeşime el kaldırırken düşünemiyordum; özellikle de bu insan kardeşim öfkeli ve güçlüyse; ne de odama kaçmaya yeltendim ki, orada bir çekmecenin içinde bir tabanca bulunuyordu – heyhat, yalnızca hayaletleri korkutmak için. Öğrencilerimin ikisinin de düşünceye dalmış halde, odalardan birinden birinin dibinde birer fresk gibi donmuş, değişik pozlar almış durmaları, geri geri karanlık yemek odasına girdiğimde sanki marifetmiş gibi ışıkları yakmaları –tüm bunlar algılarımdan kaynaklanan bir yanılsama olmalıydı– anlam ve önem ve süreklilik atfettiğim kopuk kopuk izlenimler; aslına bakılırsa bir politikacının hoplaya zıplaya dansederken değil de yalnızca bir su birikintisini aşarken fotoğraf makinesi tarafından saptanmış havaya kalkık dizi kadar rastlantısal.

Aslında görünen o ki, cezanın infazı sırasında yanımda değillerdi. Bir noktada ebeveynlerinin mobilyaları için endişelenerek görev duygusuyla polise telefon etmeye kalktılar (adamın gök gürültüsü gibi bir sesle yarıda kestiği bir girişim), ama bu anı nereye koyacağımı bilemiyorum – başa mı yoksa yere yığılıp kalmama yol açan acı ve korkunun doruk noktasına mı; tortop olmuş, sırtımı darbelere açmış, boğuk bir sesle sürekli "Yeter, yeter, kalp hastasıyım... Yeter, kalbim..." diyordum. Kalbim, parantez içinde belirteyim, her zaman tıkır tıkır işlemiştir.

Bir dakika içinde her şey bitmişti. Yüksek sesle kesik kesik soluyarak, kibrit kutusunu sallayıp bir sigara yaktı; bir süre oyalandı, durumları gözden geçirdi, ve sonra "küçük bir ders" hakkında bir şeyler söyledi. Hemen yerden kalktım ve odamın yolunu tuttum. Çocuklar peşimden koştular. Bir tanesi kapıdan içeri girmeye çalıştı. Bir dirsek darbesiyle onu dışarı attım, acımıştı biliyorum. Kapıyı kilitledim, suyun ya-

kıcı temasından neredeyse ağlayarak yüzümü yıkadım, sonra yatağın altından bavulumu çektim ve eşyalarımı toplamaya başladım. Zor oluyordu – sırtım acıyor ve sol elim düzgün işlemiyordu.

Üzerimde paltom, ağır bavulu taşıyarak koridora çıktığımda oğlanlar tekrar belirdi. Onlara bakmadım bile. Merdivenlerden inerken beni trabzanlardan sarkarak izlediklerini hissettim. Biraz aşağıda müzik öğretmenleriyle karşılaştım; salı onun günüydü. Gözlüklü ve çarpık bacaklı, yumuşak başlı bir Rus kızıydı. Onu selamlamadım, ama şiş yüzümü öte yana çevirerek ve şaşkınlığının ölümcül sessizliğinden güç alarak caddeye fırladım.

İntihar etmeden önce âdet olduğu üzere birkaç mektup yazmak ve en azından beş dakika güvenli bir yerde oturmak istedim. Bu nedenle bir taksi çağırdım ve eski oturduğum adrese gittim. Şans eseri bildik odam boştu. Küçük yaşlı pansiyon sahibesi derhal yatağı yapmaya başladı – boşuna çaba. Gitmesini sabırsızlıkla bekledim, ama uzun süre lüzumsuzca dolandı: Testiyi doldurdu, sürahiyi doldurdu, storu çekti, sıkışmış bir kablo ya da öyle bir şeyi çekiştirip dururken başını kaldırıp baktı, kara ağzını açmıştı. Sonunda, bir güle güle miyavlaması çıkararak gitti.

Zavallı, titreyen, melon şapkalı kaba küçük bir adam odanın ortasında durmuş nedense ellerini oğuşturuyordu. Aynada gözüme çarpan halim buydu. Sonra çabucak bavulu açıp kâğıt ve zarf çıkardım, cebimde zavallı, küçülmüş bir kurşunkalem buldum ve masaya oturdum. Bununla birlikte, fark ettim ki yazacak kimsem yoktu. Az insan tanıyor ve kimseyi de sevmiyordum. Böylece mektup yazma işi aradan çıktı, gerisi de aradan çıktı; eşyalarımı toplamam, temiz iç çamaşırı giymem ve tüm paramı –yirmi mark– kimin alacağını söyleyen bir notla bir zarfa koymam gerektiğini belli belirsiz hayal etmiştim. Şimdi fark ediyordum ki bütün bunla-

ra bugün değil çok önceden, bütün havailiğimle insanların kendilerini nasıl vurduklarını hayal ettiğim değişik zamanlarda karar vermiştim. Aynen taşradaki dostundan beklenmedik bir davet alan müzmin şehirlinin, gerçekten gerekli olabileceği için değil, taşrayla ve dağların ve ormanların arasından geçen uzun yollarla ilgili, bilinçaltındaki eski birtakım sınanmamış düşünceler yüzünden kendine hemen bir matara ve sağlam bir çift çizme edinmesi gibi. Oraya vardığında, ne orman ne de dağ vardır, sadece düz çiflik arazisi, ve kimse de sıcakta otoyolda gezinmek istemez. Kartpostallardaki yeşil vadiler ve çayırlar yerine gerçek bir şalgam tarlası gören biri gibi, intihar-öncesi meşguliyetler hakkındaki eski fikirlerimin ne kadar geleneksel olduğunu şimdi anlıyordum. Kendini ortadan kaldırmaya karar vermiş bir adam gündelik gailelerden çok uzaktır. O an oturup vasiyetnamesini yazması saatini kurması kadar anlamsız bir harekettir, çünkü kendisiyle birlikte tüm dünya yok olur; son mektup ve yanısıra tüm postacılar anında toza döner ve varolmayan çocuklara bırakılan malikâne duman olur.

Uzun süredir şüphelendiğim bir şey –dünyanın saçmalığı– kesinlik kazandı. Birden kendimi inanılmaz biçimde özgür hissettim, özgürlüğün kendisi de bu saçmalığın bir göstergesiydi. 20 marklık banknotu alıp küçük parçalara ayırdım. Kol saatimi çıkardım ve duruncaya kadar yere vurarak parçaladım. Bana öyle geldi ki o an istesem sokağa fırlayıp, kaba şehvet nidalarıyla bir kadını kucaklayabilir, ya da rastladığım ilk insanı vurabilir, veya bir dükkânın vitrinini yere indirebilirdim... Düşünebildiğim şeyler bunlardı: Kanunsuzluğu hayal etmenin menzili sınırlıydı.

Dikkatle, beceriksizce, tabancayı doldurdum, sonra ışığı söndürdüm. Bir zamanlar beni o kadar korkutan ölüm düşüncesi, şimdi içli dışlı olduğum basit bir meseleydi. Kurşunun yol açabileceği acıdan korkuyordum, çok fena kor-

kuyordum; ama siyah kadifemsi uykudan, yaşamın alacalı bulacalı uyurgezerliğinden daha kabul edilebilir ve anlaşılır olan safi karanlıktan korkmak? Saçmalık – ondan kim korkabilirdi ki? Karanlık odanın ortasında durdum, gömleğimin düğmelerini çözdüm, belden öne doğru eğildim, kaburgalarımın arasında kalbimi elimle arayıp buldum. Güvenli bir yere götürmek isteyeceğiniz küçük bir hayvan gibi titriyordu. Yavru bir kuşa veya bir tarla faresine korkulacak bir şey olmadığını, tam tersine kendi iyiliği için böyle davrandığınızı açıklayamazsınız. Fakat o kadar canlıydı ki kalbim, namluyu altında portatif bir dünyanın inatla nabız gibi attığı ince tene bastırmak bana her nedense iğrendirici geldi. Bu yüzden tuhaf bir şekilde eğilmiş kolumu, silahın çeliği çıplak göğsüme değmesin diye biraz uzaklaştırdım. Sonra kendimi hazırlayıp ateş ettim. Kuvvetli bir sarsıntı oldu ve arkamda hoş, titreşimli bir ses yankılandı; o titreşimi asla unutmayacağım. Onun yerini anında bir su gurultusu, boğuk taşkın bir gürültü aldı. Nefes aldım, ve akışkan bir sıvılık nefesimi tıkadı; içimde ve etrafımdaki her şey akar, karışır durumdaydı. Kendimi yere diz çökmüş buldum; dengemi bulmak için elimi uzattım ama elim dipsiz suya batar gibi zemine gömüldü.

Bir süre sonra, tabii insan burada zamandan bahsedebilirse, anlaşıldı ki ölümden sonra düşünce ivmeyle var olmayı sürdürüyor. Bir şeye sıkıca sarılıp sarmalandım – kefen miydi? Sadece koyu karanlık mı? Her şeyi apaçık hatırlıyordum –adımı, dünyada yaşamı– ve artık endişe edilecek hiçbir şey olmadığı düşüncesi beni harika bir şekilde rahatlatmıştı. Muzip ve tasasız bir uslamlamayla sımsıkı sargıların uyandırdığı ayırdına varılmaz duyumdan yola çıkıp hastane fikrine vardım, ve bir anda irademe boyun eğen hayaletimsi

bir hastane koğuşu etrafımda belirdi. Her iki yanımda üçer tane komşum vardı, benim gibi mumyalar. İnsan düşüncesi ne müthiş şeydi, ölümden sonra bile haldur huldur yol alabiliyordu! Tanrı bilir, ölü beynim işe yaramaz hale geldikten daha ne kadar zaman sonra daha titreşip görüntüler yaratmaya devam edecekti kimbilir. Çürük dişimin tanıdık çukuru hâlâ yerindeydi ve bu, paradoksal bir biçimde, komik bir rahatlama sağladı. Beni nasıl gömdüklerini, Aşai Rabbani ayini olup olmadığını ve cenazeye kimlerin geldiğini biraz merak ediyordum.

Düşüncem, yine de, nasıl da inatla ve nasıl da ayrıntılı bir biçimde –eski alışkanlıklarını özlemişçesine– bir hastane görünümü ve bir tanesinden insan iniltisine benzer sesler gelen yataklar arasında dolaşan beyaz elbiseli insan şekilleri oluşturmaya devam etti. Bu yanılsamalara yumuşak başlılıkla teslim oldum; onları azdırdım, zorladım ve sonunda bütün, doğal bir resim oluşturmayı başardım: *Serratus*'u delip geçen yanlış bir kurşunun yol açtığı hafif bir yara. Burada (benim yarattığım) bir doktor belirdi, ve tasasızca ulaştığım varsayımı doğruladı. Sonra, ben tabancayı boşaltırken sakarlık ettiğime gülerek yeminler ederken, vişnelerle süslenmiş siyah hasır bir şapka takmış küçük yaşlı bayan da belirdi. Yatağımın yanına oturdu, nasıl olduğumu sordu, ve parmağını muzipçe bana doğru sallayarak kurşunun parçaladığı bir sürahiden bahsetti... Tanrım! Düşüncem yok oluşuma eşlik etmiş çınlama ve fokurdamayı nasıl kurnazca, nasıl basit, günlük yaşamdan öğelerle açıklıyordu!

Düşüncemin ölümden sonraki ivmesinin yakında kendini tüketeceğini düşündüm, ama besbelli hayattayken hayal gücüm öyle bereketliymiş ki uzun süre yetecek kadarı kalmış. İyileşme temasını geliştirmeye devam etti, ve kısa sürede beni hastaneden taburcu etti. Bir Berlin caddesinin yeniden çatılıp kurulması büyük başarıydı – hâlâ güçsüz, ne-

redeyse bedensiz ayaklarımı dikkatle sınayarak kaldırımdan süzülüp inerken günlük meseleler hakkında düşünüyordum: Saatimi onartmam gerekiyordu, sigara almalıydım ve param yoktu. Bu düşüncelerle meşgulken –çok da acil değillerdi, aslında– intiharımdan önce yırtıp attığım, içinde kestane tonu olan ten rengi 20 marklık banknot ve o anki özgürlük ve cezadan muaf olma hissi çok canlı bir şekilde geri geldi. Ama bu noktada eylemim belli kinci bir anlam kazanmıştı, melankolik bir kaprisle yetindiğim ve caddelerde hoplayıp zıplamadığım için memnun oldum. Çünkü şimdi biliyordum ki, ölümden sonra bedenden kurtulan insan düşüncesi, içinde her şeyin önceki gibi birbirine bağlı olduğu bir kürede hareket etmeye devam ediyordu ve göreceli bir de mantığı vardı. Bir günahkârın öteki dünyadaki cezası da şundan ibaretti: İnatçı zihin dünyadaki pervasız davranışlarının çapraşık sonuçlarını çözmeyi başaramadıkça huzur bulamıyordu.

Hatırladığım caddeler boyunca yürüdüm; her şey gerçeği çok andırıyordu ama yine de ölü olmadığımı ve Passauer Sokağı'nın varoluş sonrası bir hayal olmadığını kanıtlayacak hiçbir şey yoktu. Kendimi suyun üzerinde yürüyormuş gibi dışarıdan gördüm ve astarını, iç gecesini, ağzını, ağzındaki tadını, dış görünüşü kadar iyi bildiği kişinin varoluşunu izleyen tecrübesiz bir hayalet gibi duygulandım ve korktum.

Süzülürcesine bir makine gibi yol alışım beni Weinstock'un mağazasına getirdi. Keyfimi yerine getirmek için hemen basılıvermiş Rus kitapları çabucak vitrinde belirdi. Çok kısa bir süre, başlıklardan bazıları gözüme bulanık göründü. Onlara odaklanınca bulanıklık düzeldi. İçeri girdiğimde kitapçı boştu, bir köşede dökme demirden bir soba ortaçağ cehennemlerinin donuk aleviyle yanıyordu. Tezgâhın arkasında aşağıda bir yerden Weinstock'un hırıltısını duydum. "Altına yuvarlandı," diye gergin bir sesle mırıldandı, "altına yuvarlandı." Son-

ra ayağa kalktı ve burada hayal gücümün (ki, aslında çok hızlı işlemeye zorlanmıştı) bir tutarsızlığını yakaladım: Weinstock bıyıklı bir adamdı, ama şu anda bıyığı yoktu. Hayal gücüm onu zamanında tamamlıyamamıştı, bıyığın olması gereken yerde sadece mavimsi kıl dipleri vardı.

Selam niyetine "Berbat görünüyorsun," dedi. "Yazık, yazık. Neyin var? Hasta mıydın?" Gerçekten hastalandığımı söyledim. "Grip salgını var," dedi Weinstock. "Uzun zaman oldu," diye devam etti. "Söylesene, iş buldun mu?"

Bir süre özel öğretmenlik yaptığımı, ama şimdi işimi kaybettiğimi ve deli gibi sigara içmek istediğimi söyledim.

Bir müşteri geldi ve Rusça-İspanyolca sözlük istedi. "Galiba bir tane olacak" dedi Weinstock. Raflara döndü ve parmağını birkaç kalın küçük cildin üzerinde gezdirdi. "Ah, Rusça-Portekizce varmış – hemen hemen aynı şey."

"Alıyorum," dedi müşteri ve yararsız alışverişiyle dışarı çıktı.

Bu arada mağazanın arkasından gelen derin bir iç çekiş dikkatimi çekti. Kitapların arkasında gizlenen biri Rusça "of-of-of" diyerek salana sallana çıkageldi.

"Yardımcı mı tuttun?" diye sordum Weinstock'a.

Alçak sesle, "Yakında kovacağım," diye cevap verdi. "Tamamıyla işe yaramaz yaşlı bir adam. Bana genç biri lazım."

"Peki Kara El'den ne haber, Vikentiy Lvovich?"

"Eğer böyle kötücül bir kuşkucu olmasaydın," dedi Vikentiy Lvovich Weinstock vakur bir kınamayla, "Sana birçok ilginç şey anlatabilirdim." Biraz incinmişti, bunun hiç zamanı değildi: Bu hayaletimsi, meteliksiz, ağırlıksız durumum bir şekilde halledilmeliydi ama bunun yerine hayal gücüm oldukça yavan küçük bir sohbet geliştirmekteydi.

"Hayır, hayır, Vikentiy Lvovich, neden bana kuşkucu diyorsunuz? Aksine –hatırlamıyor musunuz?– bu iş bir defasında bana pahalıya malolmuştu."

Gerçekten de, Weinstock'la ilk tanıştığımızda onda da bendekine eş bir nitelik fark etmiştim: Saplantılı fikirlere olan eğilim. Gizemli bir sıkı ağızlılıkla 'ajanlar' olarak adlandırdığı birilerinin devamlı onu izlediğine inanıyordu. İçinde sözde adının yer aldığı bir 'kara liste'nin varlığını ima etmişti. Ona takılırdım, fakat içten içe sarsılırdım. Bir gün, aynı sabah tramvayda gördüğüm sinsi bakışlı sevimsiz, sarışın bir adamla tekrar karşılaşmamızı garip bulmuştum – oradaydı, sokağımın köşesinde durmuş, elindeki gazeteyi okurmuş gibi yapıyordu. O andan sonra kendimi rahatsız hissetmeye başladım. Kendimi azarlayabilir ve zihnimde Weinstock'la alay edebilirdim, fakat kendi hayal gücüme bir şey yapamazdım. Geceleri birinin pencereden tırmanıp içeri girdiğini kurardım. Sonunda bir tabanca aldım ve tamamen sakinleştim. Ona kısaca söz ettiğim harcama (ki bunu daha da gülünç kılan, ateşli silah ruhsatımın iptal edilmiş olmasıydı) buydu.

"Silahın sana ne faydası olacak?" diye terslendi. "Onlar şeytan kadar kurnazdır. Onlara karşı tek bir savunma yolu var – beyin. Örgütüm–" Bana aniden şüphe dolu bir bakış attı, sanki gereğinden fazla konuşmuş gibi. O zaman kararımı verdim ve şakacı tavrımı korumaya çalışarak, içinde bulunduğum acayip durumu, yani borç alacak kimsem kalmadığı halde yaşamam ve sigara içmem gerektiğini açıkladım; ve bunu söylerken de, sürekli olarak, bir defasında öğrencilerimin annesine kendini tanıtıp, aynı şakacı tonla o gece Wiesbaden'e gitmesi gerektiğini ve tam doksan fenik eksiği olduğunu anlatan ön dişi eksik geveze yabancıyı aklımdan geçirip duruyordum. "Pekâlâ" demişti kadın, "Wiesbaden hikâyeni kendine sakla, herhalde sana yirmi fenik verebilirim. Prensip olarak daha fazla veremem."

Buna karşılık, şu anda böyle bir karşılaştırma yapmaktan kendimi alamamama rağmen en ufak bir utanç da duymu-

yordum. Vurulmamdan beri –ki bence o bir el ateş ölümcüldü– kendimi sempatiyle değil merakla inceliyordum ve acılı geçmişim –yani vurulmamdan önceki– şu anda bana tümüyle yabancıydı. Weinstock'la yaptığım bu konuşma benim için yeni bir hayatın başlangıcı olacaktı. Bana gelince, ben artık bir seyirciydim. Varlığımın hayaletimsi doğasına olan inancım belirli eğlencelere hak tanıyordu.

Temel bir yasa aramak aptalcadır, bulmaksa daha da aptalca. Kötü ruhlu küçük bir insan, insanlığın tüm gidişatının Zodiyak'ın sinsice dönüp duran burçlarıyla ya da boş ve dolu bir mide arasındaki mücadeleyle açıklanabileceğine karar verir; titiz bir bağnaz Clio'ya yazman tutar ve böylece çağlar ve kitlelerle toptan ticarete başlar; o zaman ekonomik nedenlerin yoğun gelişimlerinin orta yerinden umarsızca seslenen, iki zavallı y'siyle bireyy'in vay haline. Neyseki böyle yasalar yoktur: Bir diş ağrısı bir savaşa malolur, hafif bir yağmur bir ihtilali önleyebilir. Her şey akışkan, her şey şansa bağlıdır, Viktorya modası kareli pantalonlu o aksi burjuvanın, uykusuzluk ve migrenin meyvesi *Das Kapital*'in yazarının çabaları da boşunaydı. Geçmişe bakıp, kendi kendine "Acaba neler olurdu böyle değil de şöyle olsaydı..." diye sormasında ve olmuş olanın yerine başka bir olayı koyarak, hayatındaki sıkıcı, anlamsız, yavan bir anın yerine gerçeğin yeşertemediği muhteşem, neşeli bir olayın öne çıkmasını seyredişinde iç gıcıklayıcı bir zevk vardır. Gizemli bir şey, şu hayatın dallanıp budaklanan yapısı: Kişi her geçen anda bir yol ayrımı, 'böyle' ve 'öteki türlü'yü hisseder, göz kamaştıran sayısız zikzaklar geçmişin karanlık arka planında iki, üç kola ayrılır.

Yaşamın müstereddit doğası hakkındaki tüm bu basit düşünceler, nasıl da gidip Peacock Caddesi 5 numarada bir oda kiralamamış, ya da Vanya ve kızkardeşiyle, ya da Ro-

man Bogdanoviç ile, ya da aniden bulduğum ve etrafımda hep birden beklenmedik ve alışılmadık şekilde yaşamaya başlayan diğer birçok insanla hiç tanışmamış olabileceğimi düşündüğümde aklıma geliyor. Eğer hastaneden bir hayalet gibi çıkışımdan sonra farklı bir eve yerleşmiş olsaydım, belki de hayal edilemeyecek bir mutlulukla dost olacaktım... kim bilir.. kim bilir...

Üstümde, en üst katta Rus bir aile yaşıyordu. Onlarla Weinstock aracılığıyla tanıştım, kitaplarını oradan alıyorlardı – hayatı yöneten fantezinin başvurduğu başka bir büyüleyici buluş. Tanışmadan önce sık sık merdivenlerde karşılaşıyor ve Rusların yurtdışında birbirlerine yaptığı gibi, birbirimize ihtiyatlı bakışlar yolluyorduk. Vanya'yı hemen fark ettim ve hemen yüreğim hop etti; tıpkı, rüyada, rüya deposu olan odaya girip de, orada rüyanızın emrine amade, rüyanızın köşeye kıstırdığı kurbanınızı bulduğunuz anda olduğu gibi. Evli bir kızkardeşi vardı, Evgenya; insana sevimli ve oldukça güzel bir buldog köpeğini anımsatan hoş, dört köşemsi yüzlü genç bir kadın. Evgenya'nın iri yarı bir de kocası vardı. Bir keresinde, aşağı kattaki holde ona kapıyı tutmuştum, bozuk Almancasıyla ettiği teşekkür (*danke*) Rusçada 'banka' demek olan sözcüğün '-de' haliyle kafiye oluşturmuştu – zaten bankada çalışıyordu.

Akrabaları olan Marianna Nikolaevna da onlarla beraber oturuyordu. Akşamları misafirleri gelirdi, hemen hemen her zaman aynı kişiler. Evgenya evin hanımı sayılıyordu. Hoş bir mizah anlayışı vardı; kızkardeşi kendi isminin –Varvara– her nedense şişmanlık ve çiçek bozuğu lekelerini çağrıştırdığını düşünerek (bilmem hangi tiyatro oyununun kadın kahramanının ismine izafeten) 'Mona Vanna' olarak çağrılmak istediğinde ona Vanya adını takan oydu. Erkek ismi 'Ivan'ın bu kısaltılmış haline alışmam biraz zaman aldı; ama yavaş yavaş gözümde tam anlamını kazandı,

öyle ki çok geçmeden Vanya ismi baygın aygın kadın adlarıyla özdeşleşmişti.

İki kızkardeş birbirine benziyordu; ablasının hatlarındaki açık sözlü buldogumsu ağırlık Vanya'da da görülebiliyordu, fakat yüzünün güzelliğine anlam ve orijinallik kazandıran bir şekilde. Kızkardeşlerin gözleri de benzerdi – siyah-kahverengi, biraz asimetrik ve hafif çekik, koyu gözkapaklarının üzerleri şirin küçük kırışıklarla dolu. Vanya'nın gözlerinin renkli kısmı Evgenya'nınkilerden daha opaktı ve kızkardeşininkilerin aksine biraz miyoptu, sanki güzellikleri yüzünden gözleri gündelik kullanıma uygun değilmiş gibi. İki kız da esmerdi ve saçlarını aynı şekilde yaparlardı: Ortadan ayırır, ensenin altında sıkı büyük bir topuz yaparlardı. Ama ablasının saçları onunki gibi yumuşacık durmazdı ve o eşsiz parıltıdan yoksundu. Evgenya'yı yakamdan atmak, ondan tamamen kurtulmak isterdim, böylece iki kızkardeşi birbiriyle karşılaştırma ihtiyacından kurtulabileyim diye; aynı zamanda da bilirdim ki bu benzerlik olmasa Vanya'nın cazibesi tamamlanmazdı. Sadece elleri zarif değildi: Solgun avuç içi çok pembe ve parmakları geniş boğumlu elle fazla zıtlık oluşturuyordu. Bir de yuvarlak tırnaklarında her zaman küçük beyaz lekeler vardı.

Beynin birinin görsel imgesini zaptetmesi için kişinin daha ne kadar konsantre olması, bakışının daha ne kadar ilave yoğunlaşmaya ulaşması gerekir ki? İşte orada kanepede oturuyorlar; Evgenya siyah kadife bir elbise giymiş, beyaz boynunu iri boncuklar süslüyor; Vanya kırmızılar içinde, boncuk yerine minik inciler takmış; gözleri, kalın siyah kaşlarının altından bakıyor; bir parça pudra kaşlarının arasındaki açıklıktaki kızartıyı kapatmaya yetmemiş. Kızkardeşler birörnek yeni ayakkabılar giymişler, birbirlerinin ayaklarına göz atıp duruyorlar – kuşkusuz aynı ayakkabı birinin ayağında ötekinde durduğu kadar güzel durmuyor. Otori-

ter sesli sarışın bir kadın doktor olan Marianna, Smurov ve Roman Bogdanoviç ile Rusya'daki iç savaşın dehşeti hakkında konuşuyor. Evgenya'nın kocası, kocaman burunlu, neşeli bir centilmen olan Kruşçov –ki bu arada sürekli kocaman burnuyla oynuyor, çekiştiriyor, ya da burun deliklerinden birini yakalayıp burmaya çalışıyor– bitişik odanın eşiğinde kelebek gözlüklü genç bir adam olan Mukhin ile konuşuyor. İkisi, iki telamon gibi, kapının iki yanında karşılıklı ayakta duruyorlar.

Mukhin ile heybetli Roman Bogdanoviç aileyi uzun zamandır tanıyor, Smurov ise belli etmemesine karşın nispeten yeni tanışılan birisi. Kimse onda, birbirini çok iyi tanıyan insanlar arasında yeni gelenin hemen göze batmasına yol açan utangaçlığı fark edemez. Bu kişiler, aralarındaki özel esprilerin yerleşik tekrarlarıyla ve tanıdıkların yükledikleri özel anlamlarla hayat bulan isimlerinin imsel tortularıyla birbirine bağlıdır; aralarına yeni katılan kişiye sanki okuduğu dergi tefrikası yıllar önce, artık baskısı tükenmiş eski sayılarda başlamış gibi hissettirirler; ve bilmediği olaylara yapılan göndermelerle dolu sohbeti takip ederken, yabancı hiç sesini çıkarmadan durur, gözlerini her kimse ona çevirir ve konuşmalar hızlandıkça da gözleri daha çok hareket eder; fakat çok geçmeden etrafındaki insanların sözlerinde hayat bulan görünmez dünya onu bunaltmaya başlar ve yabancısı olduğu bu konuşmayı bile bile mi yaptıklarını merak eder. Smurov'sa, eğer arasıra kendini dışlanmış hissetmişse de, bunu kesinlikle belli etmemişti. O ilk akşamlarda üzerimde oldukça iyi bir izlenim bıraktığını söyleyebilirim. Fazla uzun boylu değildi ama şekli şemaili düzgün ve şıktı. Sade siyah takım elbisesi ve siyah papyonu, ölçülü bir biçimde, gizli bir matemi ima eder gibiydi. Solgun, ince yüzü genç ifadeliydi, fakat iyi bir gözlemci ondaki keder ve tecrübenin çizgilerini bulup çıkarabilirdi. Davranışla-

rı mükemmeldi. Dudaklarından, sessiz ve biraz melankolik bir gülümseme eksik olmazdı. Az konuşurdu, fakat söylediği her şey zekice ve yerli yerindeydi, ayrıca arasıra yaptığı espriler kahkaha tufanları uyandıramayacak kadar incelikli olmakla beraber, sanki sohbetteki gizli bir kapıyı aralayıp içeri beklenmedik bir taze havanın girmesine yol açardı. O soylu ve bilmecemsi tevazuunun, alnının o solgunluğunun ve ince uzun ellerinin Vanya'nın ondan görür görmez hoşlanmasına yol açtığı düşünülebilirdi... Sonra, kimi ayrıntılar –örneğin, *'blagodarstvuyte'* (teşekkür ederim) kelimesini ağzında gevelemeden, sessiz harfler buketini muhafaza ederek eksiksiz telaffuz edişi– bu işlerden anlayana Smurov'un St Petersburg sosyetesinin kaymak tabakasından geldiği gerçeğini apaçık ortaya koyacaktı.

Marianna savaşın korkunçluğu hakkında konuşurken bir an durdu: Sonunda sakallı saygın bir adam olan Roman Bogdanoviç'in bir şeyler söylemek istediğini, sözlerini büyük bir karamela gibi ağzında tutmakta olduğunu fark etmişti. Ne var ki şansı yoktu, çünkü Smurov önce davranmıştı.

"Savaşın korkunçluklarını kulak kabartırken," dedi Smurov yüzünde bir gülümseme, ünlü bir şiiri yanlış alıntılayarak, "Ben 'ne dostum, ne de dostumun anası için' değil, hiç savaşa katılmamış olanlar için üzülüyorum. Vızıldayan kurşunların verdiği müzikal zevki söze dökmek imkânsızdır... Ya da dört nala saldırıya geçmenin."

"Savaş her zaman çirkindir," diyerek azarlar gibi onun sözünü kesti Marianna. "Sizden farklı tarzda yetiştirilmiş olmalıyım. Başka birinin canını alan insan her zaman katildir, cellat da olsa atlı asker de olsa."

"Şahsen–" diyerek söze başladı Smurov, fakat sözü yine kesildi:

"Askeri kahramanlık öyküleri geçmişte kaldı. Doktorluğum sırasında savaş yüzünden sakat kalmış ya da hayatları

mahvolmuş insanlar gördüm. Günümüzde insanlık yeni idealler peşinde. Kendini top yemi olarak sunmaktan daha aşağılayıcı bir şey yok artık. Belki farklı bir yetiştirilme tarzı–"

"Şahsen–" dedi Smurov.

"Farklı yetiştirilme tarzı," diyerek hızla sözüne devam etti kız, " insanlık ve toplumun genel çıkarları hakkında farklı yetiştirilmiş olmak, benim savaşa sizden daha farklı bir gözle bakmamı sağlıyor. Ben hiçbir insana ateş açmadım veya süngü saplamadım. Tıp alanındaki meslektaşlarım arasında savaş alanında olduğundan daha fazla kahraman bulabileceğinize emin olabilirsiniz–"

"Şahsen, ben–" dedi Smurov.

"Bu kadarı yeter," dedi Marianna. "Birbirimizi ikna edebileceğimizi sanmıyorum. Tartışma bitmiştir."

Kısa bir sessizlik oldu. Smurov çayını karıştırarak sakince oturmaya devam etti. Evet, eski bir asker olmalıydı, ölümle flört etmekten hoşlanan bir gözüpek, ve maceralarından hiç bahsetmemesi de sadece alçakgönüllülüğündendi.

"Söylemek istediğim şuydu," diye gürledi Roman Bogdanoviç: "Konstantinopolis'e değindiniz Marianna Nikolevna. Oradaki *émigré* topluluğununda bulunan yakın bir arkadaşım var, sonradan kavga ettiğim Kaşmarin isminde bir adam, hemen sakinleşmesine ve kendince nazik olmasına rağmen son derece kaba ve çabuk öfkelenen bir arkadaş. Sırası gelmişken söyleyeyim bir keresinde kıskançlık yüzünden bir Fransızı öldüresiye pataklamıştı. Neyse, o bana şöyle bir hikâye anlattı. Türklerin âdetleri hakkında bir fikir veriyor insana. Düşünün ki–"

"Pataklamış ha?" Smurov gülümseyerek onun sözünü kesti. "Oo, güzel. Tam bana göre–"

"Öldüresiye," diye tekrarladı Roman Bogdanoviç, ve hikâyesine daldı.

Smurov dinlerken onaylarcasına başını sallamaya devam

etti. Belli ki iddiasız ve sakin görünümünün ardında ateşli bir ruh saklıydı. Şüphesiz bir öfke anında karşısındakini paramparça edebilir, bir tutku anında da, Roman Bogdanoviç'in hikâyesindeki birinin yaptığı gibi, ürkmüş ve güzel kokular saçan bir kızı, rüzgârlı bir gecede gökteki bal gibi tatlı ay diliminin altında ıskarmozları sarmalanmış bekleyen bir gemiye pelerinin altında taşıyabilirdi. Eğer Vanya biraz olsun insan sarrafıysa bunu fark etmiş olmalıydı.

"Tüm bunları detaylarıyla günlüğüme kaydettim," diyerek halinden memnun, hikâyesini bitirdi ve çayından bir yudum aldı.

Mukhin ve Kruşçov yine karşılıklı kapı süvelerinde donup kaldılar; Vanya ve Evgenya birbirinin eşi okşayışlarla elbiselerini dizlerine doğru düzelttiler; Marianna, görünürde hiçbir sebep olmadan, profili kendisine dönük oturan ve erkeksi tik formüllerine uygun biçimde onun hiç de dostane olmayan bakışları altında çene kaslarını gerip duran Smurov'a gözlerini dikti. Ondan hoşlandım. Evet, kesinlikle hoşlandım; kültürlü kadın doktor Marianna'nın bakışı onun üzerinde yoğunlaştıkça, steplerde, vadilerde ve bombardıman altında kalmış tren istasyonlarında geçirdiği uykusuz geceler yüzünden solgun çehreli, sinirleri demir gibi sağlam bu genç delifişeğin görüntüsünün o derece belirgin ve ahenkli hale geldiğini hissettim. Her şey yolunda gidiyor gibiydi.

Smurov'un yanında satış elemanı olarak çalıştığı (yaşlı adamın yerine gelmişti) Vikenti Lvoviç Weinstock onun hakkında herkesten az şey biliyordu. Weinstock'un doğasında hoş bir dikkatsizlik damarı vardı. Pek iyi tanımadığı birini işe alması da muhtemelen bu yüzdendi. Şüpheleri düzenli olarak beslenmeliydi. Normal ve son derece efendi kimselerin beklenmedik biçimde tutkulu bir yusufçuk veya gravür kollek-

siyoncusu olmaları gibi, bir eskicinin torunu ve antikacının oğlu olan, vakur, aklı başında, tüm ömrü boyunca kitap işinde çalışmış Weinstock da kendine ait ayrı küçük bir dünya kurmuştu. Orada, yarı gölgelerde, gizemli olaylar meydana gelirdi.

Hindistan onda mistik bir saygı uyandırıyordu: Bombay'dan bahsedildiğinde gözünde ister istemez İngiltere'nin sıcaktan kıpkırmızı olmuş bir sivil hizmetkârı değil de bir Hint fakiri canlanan kişilerdendi. Uğursuzluğa ve sihire, büyülü sayılara ve şeytana, kem göze, sembol ve burçların gizli gücüne ve çıplak göbekli bronz idollere inanıyordu. Akşamları taş kesilmiş bir piyanist gibi, ellerini ufak, hafif, üç ayaklı bir masaya koyardı. Masa cırcır böceği gibi sesler çıkararak yavaşça gıcırdamaya başlar ve gücünü topladığında bir tarafa doğru kalkar, sonra beceriksizce ama kuvvetle bir bacağını yere vururdu. Weinstock alfabeyi sayardı. Küçük masa dikkatle dinler ve doğru harflerde yere vururdu. Mesajlar Sezar'dan, Muhammed'den, Puşkin'den ve Weinstock'un ölmüş bir kuzeninden gelirdi. Bazen masa yaramazlık yapardı: Havaya kalkar ve asılı kalırdı veya Weinstock'a saldırıp midesine tos vururdu. Weinstock tatlı sözlerle ruhu sakinleştirirdi, tıpkı yerinde duramayan bir hayvanın suyuna giden bir hayvan terbiyecisi gibi; parmak uçlarını ardından yalpalaya yalpalaya gelen masadan hiç çekmeden, tüm odayı geri geri giderdi. Ölülerle konuşmak için üzerinde işaretler olan bir fincan tabağı ve altından bir kalem sarkan başka tuhaf bir düzenek kullanırdı. Konuşmalar özel not defterlerine kaydedilirdi. Bir diyalog şöyle olabilirdi:

Weinstock: Huzur buldunuz mu?

Lenin: Burası Baden-Baden değil.

Weinstock: Bana mezarın ötesindeki yaşamdan bahsetmek ister miydiniz?

Lenin (kısa bir duraklamadan sonra): Bahsetmemeyi tercih ederim.

Weinstock: Neden?

Lenin: Meclis toplanıncaya kadar beklemeliyim.

Bunun gibi birçok not defteri birikmişti, ve Weinstock bir gün daha konuşmaların önemlicelerini yayımlayacağından bahseder dururdu. Hayaletlerden çok eğlenceli olan bir tanesi Abum ismindeydi, ne idüğü belirsizdi, aptal ve zevksizdi, aracı olarak çalışıyor, Weinstock ile ölmüş ünlüleri bir araya getirirdi. Weinstock'a görgüsüz bir laubalilikle davranırdı.

Weinstock: Sen kimsin ey Ruh?

Cevap: Ivan Sergeyeviç.

Weinstock: Hangi Ivan Sergeyeviç?

Cevap: Turgenyev.

Weinstock: Başyapıtlar yazmaya devam ediyor musunuz?

Cevap: Salak

Weinstock: Neden bana hakaret ediyorsunuz?

Cevap (masa sarsılarak): Seni kandırdım! Ben Abum.

Bazen, Abum eşek şakalarına başladığında tüm bir seans boyu ondan kurtulmak mümkün olmazdı. "Bir şebek kadar yaramaz bu," diye yakınırdı Weinstock.

Weinstock'un bu oyunlardaki partneri küçük pembe yüzlü, kızıl saçlı, küçük tombul elleri olan, okaliptüs sakızı kokan ve her zaman soğuk algınlığı çeken bir kadındı. Sonradan uzun süredir ilişkileri olduğunu öğrendim, fakat bazı konularda o kadar açık olan Weinstock bir kere bile bu konu hakkında ağzından bir şey kaçırmadı. Birbirlerine isim ve soyadlarıyla hitap ederler ve sanki sadece iyi dostlarmış gibi davranırlardı. Kadın sık sık dükkâna uğrardı ve soba-

nın yanında ısınarak Riga'da basılan teosofiyle ilgili bir dergi okurdu. Weinstock'u öbür dünyayla ilgili deneyleri konusunda cesaretlendirir, odasındaki eşyaların nasıl zaman zaman canlandıklarını, bir deste iskambil kâğıdının bir köşeden diğerine uçtuğunu ya da yerlere saçıldığını, nasıl bir keresinde başucu lambasının yerinden hoplayıp sabırsızca tasmasını çekiştiren bir köpek gibi davranmaya başladığını anlatırdı. Sonunda fiş yerinden çıkmış, karanlıkta bir koşuşturma sesi duyulmuş ve lamba daha sonra holde, giriş kapısının tam önünde bulunmuştu. Weinstock ne yazık ki kendisine gerçek 'güc'ün ihsan edilmediğini, sinirlerinin bir pantalon askısı kadar gevşek, bir medyumunkinin ise arp telleri gibi olduğunu söylerdi. Ama maddeleşmeye inanmazdı, bir ispiritizmacının verdiği, ağzından akışkan, bulut benzeri bir kütle çıkan, gözleri kapalı, solgun, tıknaz bir kadının enstantane fotoğrafını da sadece bir hatıra olarak saklardı.

Edgar Poe ve Barbey d'Aurevilly'ye, maceralara, çözülen gizemlere, geleceği bildiren rüyalara ve gizli örgütlere meraklıydı. Mason localarının, intihar kulüplerinin, Kara Büyü Ayinlerinin ve özellikle de zavallı *émigré*'nin birini izlemesi için 'ta oradan' gönderilmiş (bu 'ta oradan'ın tonlaması ne kadar belagatli ve tüyler ürperticiydi!) Sovyet ajanlarının varlığı Weinstock'un Berlin'ini, onun kendisini son derece evinde hissettiği bir harikalar şehrine döndürmüştü. Kıllı eline egzotik bir şeyler katan korkunç cafcaflı mühür yüzüğün üzerine kopyasını çıkarttırdığı, parlak kırmızı bir örümceğin ördüğü ince ağların açığa çıkarılıp parçalanmasına adanmış büyük bir örgütün üyesi olduğunu ima ederdi.

"Her yerdeler," derdi sükunetle üstüne basa basa. "Her yerdeler. Eğer beş, on, bilemedin yirmi kişinin olduğu bir partiye gittiğimde, emin ol, evet, kesinlikle emin olabilirsin, içlerinden en az biri ajan. Diyelim ki ben Ivan Ivanoviç ile

konuşuyorum, kim Ivan Ivanoviç'in güvenilir olduğuna yemin edebilir? Ya da, diyelim ofisimde çalıştırdığım bir adam var –herhangi bir ofis olabilir, illa bu kitapçı değil (tüm kişileri bu işin dışında tutmak istiyorum, anlıyorsun ya)– işte bu adamın ajan olmadığını nasıl bilebilirim? Her yerdeler, diyorum sana, her yerdeler... O kadar sinsi bir casusluk... Bir partiye gidiyorum, tüm konuklar birbirini tanıyor ama yine de hiç kimse garanti edemez ki şu karşımızda duran mütevazı ve nazik Ivan Ivanoviç aslında bir..." sözün burasında Weinstock anlamlı bir şekilde başını sallardı.

Çok geçmeden, ne kadar ihtiyatla da olsa Weinstock'un belli bir kişiyi kasdettiğinden şüphelenmeye başladım. Genel olarak, onunla sohbet eden herhangi biri Weinstock'un hedefinin, ya Weinstock'u dinleyen kişi ya da ortak bir arkadaşları olduğu izlenimine kapılabilirdi. En ilginci de, bir keresinde –Weinstock bu olayı gururla anlatırdı– bu konudaki marifetinin onu boşa çıkarmamış olmasıydı: Oldukça iyi tanıdığı, dost canlısı, yumuşak başlı, (Weinstock'un deyimiyle), 'Allah kadar dürüst' bir kişinin gerçekte kin dolu bir Sovyet ihbarcısı olduğu ortaya çıkmıştı. Bana göre Weinstock, bir casusun elinden kaçmasına göz yummaktan çok, kendisinin, Weinstock'un, o adama casus olduğunu anladığını ima etme fırsatını kaçırdığına üzülürdü.

Smurov'un her ne kadar gizemli bir havası varsa da, geçmişi biraz bulanıksa da acaba gene de o bir...? Onu, mesela, üzerinde düzgün siyah takım elbisesi, saçı güzelce geriye doğru taranmış, düzgün yüz hatları ve solgun yüzüyle tezgâhın arkasında dururken görüyorum. İçeri bir müşteri girdiğinde bitmemiş sigarasını kül tablasının kenarına dikkatle konduruyor ve ince uzun ellerini oğuşturarak, dikkatle müşteriyle ilgileniyor. Bazen –özellikle de müşteri bir bayansa– ya genelde kitaplara gösterdiği horgörüyü, ya da belki sıradan bir satıcı rolünde olduğundan kendi kendiyle dal-

ga geçtiğini belli ederek hafifçe gülümsüyor ve yararlı önerilerde bulunuyor – bu kitap okumaya değer, şu ise biraz ağırdır; bunda kadınla erkeğin ezeli çekişmesi çok eğlendirici biçimde tasvir edilmiş, bu roman fazla derin değil ama çok kıpır kıpır, çok çarpıcıdır, anlarsınız ya, şampanya gibi. Ve kitabı satın alan bayan, siyah kürklü, kırmızı dudaklı kadın aynı zamanda çok çarpıcı bir görüntüyle de ayrılır dükkândan: Kitapları biraz beceriksizce tutan o zarif eller, o yumuşak ses, o kesik gülüş, o hayranlık uyandırıcı tavırlar. Kruşçovlarda ise Smurov birisi üzerinde şimdiden çok daha farklı bir etki yaratmaya başlamıştı.

Peacock Sokağı 5 numaradaki bu ailenin yaşamı ziyadesiyle mutluydu. Evgenya ve Vanya'nın yılın büyük bir kısmını Londra'da geçiren babaları onlara cömert çekler gönderiyor, Kruşçov da mükemmel para kazanıyordu. Ancak önemli olan nokta bu değildi: Beş parasız da olsalar hiçbir şey değişmezdi. Kızkardeşler ne yönden geldiği belli olmayan ama en karamsar ve duygusuz misafirin bile hissedebildiği o mutluluk esintisine sarıp sarmalanmış olurlardı. Sanki neşeli bir yolculuğa çıkmışlardı; bu üst kattaki apartman dairesi bir uçak gibi süzülüyordu sanki. İnsan bu mutluluğun kaynağını tam olarak kestiremiyordu. Vanya'ya baktım ve kaynağı keşfettiğimi düşünmeye başladım... Ondaki mutluluk konuşmuyordu. Bazen aniden kısa bir soru sorardı ve cevabını alınca da hayret dolu, güzel, miyop gözlerini size dikerek yine susardı.

"Anne ve babanız nerede?" diye sormuştu bir kez Smurov'a.

"Çok uzakta bir kilisenin bahçesindeler," diye cevaplamıştı, her nedense başını hafifçe öne eğerek.

Tek eliyle bir pinpon topunu havaya atıp tutan Evgenya kendisinin annelerini hatırlayabildiğini ama Vanya'nın ha-

tırlayamadığını söyledi. O akşam Smurov ve olmazsa olmaz Mukhin'den başka orada kimse yoktu: Marianna bir konsere gitmişti, Kruşçov odasında çalışıyordu ve Roman Bogdanoviç her cuma yaptığı gibi günlüğünü yazmak için evde kalmıştı. Arasıra ince burnundaki çerçevesiz kelebek gözlüğü düzelten sessiz, ciddi Mukhin konuşmuyordu. Çok iyi giyimliydi ve gerçek İngiliz sigaraları içiyordu.

Smurov, onun sessizliğinden yararlanarak aniden önceki seferlere oranla daha konuşkan oldu. Esas olarak Vanya'ya hitap ederek ölümden nasıl döndüğünü anlatmaya başladı.

"Yalta'daydı," dedi Smurov, "Beyaz Rus birlikleri geri çekildiğinde. Diğerleriyle birlikte tahliye edilmeyi reddetmiştim, partizan bir birlik kurup Kızıllarla savaşmaya devam etmeyi planlıyordum. Önce dağlarda saklandık. Bir çatışma sırasında yaralandım. Kurşun dosdoğru içimden, sol ciğerimi sıyırarak geçti. Kendime geldiğimde sırt üstü yatıyordum, yıldızlar üstümde yüzüyordu. Ne yapabilirdim? Bir dağ geçidinde kan kaybederek ölmekteydim. Son gücümü kullanarak Yalta'ya gitmeye karar verdim – çok riskliydi fakat başka bir çözüm bulamamıştım. İnanılmaz bir gayret gerektiriyordu. Bütün gece, çoğunlukla ellerim ve dizlerim üzerinde sürünerek yol aldım. Sonunda şafak sökerken Yalta'ya vardım. Sokaklar hâlâ derin uykudaydı. Sadece tren istasyonu yönünden silah sesleri geliyordu. Şüphesiz birilerini kurşuna diziyorlardı.

"İyi bir dostum vardı, bir dişçi. Evine gittim ve pencerenin altında durup ellerimi şaklattım. Dışarı baktı, beni tanıdı ve hemen içeri aldı. Yaram iyileşinceye kadar yatarak onun evinde gizlendim. Bana şefkatle bakan genç bir kızı vardı – o da başka bir hikâye. Şüphesiz varlığım kurtarıcılarımı korkunç bir tehlikeye atıyordu, bu yüzden oradan ayrılmak için sabırsızlanıyordum. Fakat nereye gidebilirdim? Düşündüm ve sivil savaşın tekrar alevlendiği söylenen kuzeye yolculuk

etmeye karar verdim. Böylece bir akşam nazik dostumu kucaklayarak veda ettim, bana biraz para verdi, Tanrı isterse bir gün ona geri ödeyeceğim, sonra yine bildik Yalta sokaklarındaydım. Sakalım ve gözlüklerim vardı ve eski bir arazi ceketi giyiyordum. Doğruca tren istasyonuna gittim. Peronun girişinde evrakları kontrol eden bir Kızıl Ordu askeri duruyordu. Pasaportumda Sokolov isimli bir ordu doktoru olduğum yazıyordu. Kızıl muhafız kısaca baktıktan sonra evraklarımı geri verdi; aptalca bir kötü şans kırıntısı olmasaydı her şey yolunda gidecekti. Aniden oldukça sakin bir şekilde bir kadın sesinin "O Beyazlardan, onu iyi tanıyorum," dediğini işittim. Bozuntuya vermedim ve etrafıma bakınmadan perondan geçip gidecekmiş gibi yaptım. Fakat ancak üç adım atmıştım ki, bu sefer bir erkek sesinin "Dur!" diye bağırdığını duydum. Durdum. İki asker ile kırmızı yüzlü, kürklü asker kalpağı giymiş bir kadın etrafımı çevirdiler. "Evet, bu o," dedi kadın. "Tutuklayın onu." Komünist kadını tanıdım, eskiden bir arkadaşlarımın yanında hizmetçi olarak çalışmıştı. Bana zaafı olduğunu söyleyerek takılırlardı, fakat şişmanlığını ve etli dudaklarını her zaman son derece itici bulmuştum. Üç asker ve yarı askeri üniforma içinde komiser tipli bir adam daha belirdi. "Yürü," dedi. Omuzlarımı silktim ve sakince ortada bir hata olduğunu söyledim. "Bunu sonra anlarız," dedi komiser.

"Beni sorguya çekmeye götürdüklerini sanmıştım. Fakat çabucak farkına vardım ki durum biraz daha kötüydü. İstasyonun hemen arkasındaki yük deposuna vardığımızda, soyunmam ve duvara dönüp durmam emredildi. Elimi düğmeleri çözermiş gibi yaparak arazi ceketimin içine soktum, demeye kalmadı iki askeri Browning'imle vurmuş, canımı kurtarmak için kaçıyordum. Geri kalanlar elbette üzerime ateş açtı. Bir kurşun kasketimi uçurdu. Deponun etrafından koştum, bir çitin üzerinden atladım, elinde kürekle üzeri-

me doğru gelen birisini vurdum, rayların üzerinden koşarak yaklaşmakta olan bir trenin önünden öbür tarafa atladım ve vagonların uzun geçişi beni kovalayanlarla arama girince kaçmayı başardım."

Smurov devamla, gecenin örtüsü altında nasıl denize doğru yürüdüğünü, nasıl limandaki fıçı ve bavulların arasında uyuduğunu, bir kutu peksimet ile küçük bir fıçı şarabı aşırdığını ve gün ağarırken, şafağın sisinde nasıl tek başına bir balıkçı teknesiyle denize açılıp yalnız geçen beş günden sonra bir Yunan şilebi tarafından kurtarıldığını anlattı. Sakin ve heyecansız, hatta hafifçe monoton bir sesle konuşuyordu, önemsiz bir şeyden bahsedermiş gibi. Evgenya anlayışla dilini şaklatıyordu; Mukhin dikkatle ve dirayetle dinliyordu, arasıra hikâye onu derinden etkilemiş gibi, korkusuzca ve açıkça ölümle yüz yüze gelmiş birine saygı ve hatta kıskançlık –iyi, sağlıklı bir kıskançlık– duyduğunu belli edermişcesine hafifçe öksürerek boğazını temizliyordu. Vanya'ya gelince – hayır, artık hiç şüphe yoktu, bu hikâyeden sonra Smurov'a abayı yakmış olmalıydı. Kirpikleri ne kadar büyüleyici şekilde Smurov'un konuşmasındaki noktalama işaretlerini tamamlıyordu, Smurov'un hikâyesinin sonundaki üç noktayı koyarken onları kırpıştırması ne kadar hoştu, kızkardeşine nasıl bir bakış attı –ıslak, çabucak yan bir bakış– muhtemelen ne kadar heyecanlandığını anlamadığından emin olmak için.

Sessizlik. Mukhin top dökmekte kullanılan metalden yapılma sigara kutusunu açtı. Evgenya kocasını çaya çağırma vakti geldiğini hatırlayıp telaşlandı. Kapının eşiğinde döndü ve kek hakkında tam anlaşılmayan bir şeyler mırıldandı. Vanya kanepeden fırlayıp kalktı ve o da dışarı koştu. Mukhin onun mendilini düşürdüğü yerden aldı ve dikkatle masanın üzerine yaydı.

"Sigaralarınızdan alabilir miyim?" diye sordu Smurov.

"Elbette," dedi Mukhin.

"Ah, ama sizde sadece bir tane kalmış," dedi Smurov.

"Önemli değil, buyrun," dedi Mukhin. "Paltomun cebinde daha var."

"İngiliz sigaraları erik şekerlemesi kokar hep," dedi Smurov.

"Ya da pekmez," dedi Mukhin. "Ne yazık ki," diye ekledi, aynı ses tonuyla, "Yalta'da tren istasyonu yoktur."

Bu beklenmedik ve korkunçtu. Mavimsi, sedef yansımalı, parlak tarafında pencerenin kavisli yansıması görülen harikulade sabun köpüğü, büyür, genişler ve bir anda yok olur ve geriye kalan şey de tam suratınızın ortasına çarpan, gıdıklayıcı bir ıslaklıktır.

"Devrimden önce," dedi Mukhin, katlanılmaz sessizliği bozarak, "Sanırım Yalta ile Simferopol'u bağlamak için bir demiryolu yapım projesi sözkonusuydu. Yalta'yı iyi bilirim – orada birçok kez bulundum. Söylesenize, bütün bu saçmalığı neden uydurdunuz?"

Ah, elbette Smurov yine de durumu kurtarabilirdi, zekice yeni bir şeyler uydurarak işin içinden sıyrılabilir ya da son çare olarak mide bulandıracak kadar hızla sarpa saran durumu hoş bir espriyle toparlayabilirdi. Smurov sadece soğukkanlılığını bozmakla kalmadı, yapılabilecek en kötü şeyi de yaptı. Sesini alçaltarak, neredeyse hırıltıyla, "Lütfen, yalvarırım, ikimizin arasında kalsın," dedi.

Mukhin belli ki bu zavallı, tuhaf adamın yerine utandı; kelebek gözlüğünü düzeltti, bir şeyler söyleyecekti ki durdu, çünkü o anda iki kızkardeş içeri girmişti. Çay içilirken Smurov neşeli görünmek için acınacak kadar çaba harcadı. Fakat siyah takım elbisesi eski püskü ve lekeliydi, normalde gömleğinin yıpranmış kısmını örtecek şekilde taktığı ucuz kravat bu akşam o zavallı yırtığı sergiliyordu ve çenesindeki sivilce pembemsi pudra kalıntılarının arasından sevimsizce

parlıyordu. Demek öyle... Yani Smurov'un çözülecek bir sırrı kalmadığı, artık maskesi düşmüş sıradan laf ebesinin teki olduğu doğru? Demek öyle...

Hayır, sır duruyordu. Bir akşam, başka bir evde, Smurov'un imajı daha önce sadece pek az algılanabilen yeni ve olağandışı bir boyut kazandı. Oda sessiz ve karanlıktı. Köşedeki küçük lamba gazeteyle örtülmüştü, bu da sıradan gazete kâğıdına harikulade, yarı saydam bir güzellik kazandırmıştı. Bu yarı gölge ortamda söz aniden Smurov'a geldi.

Önemsiz şeylerle başladı. Önce bölük pörçük, müphem sözler, sonra ısrarla geçmişteki siyasi suikastlara göndermeler, sonra eski Rusya'daki ünlü çifte ajanın korkulu ismi ve 'kan...çok sıkıntı...yeter' gibi ayrı ayrı kelimeler. Giderek bu otobiyografik giriş elle tutulur hale geldi ve pek berbat bir yaşamın tuhaf sonundan, tamamen saygın bir hastalığın sessiz sona erişinden kısaca bahsedildikten sonra şu sözler yazıldı:

"Bu bir uyarıdır. Bir adama karşı kendinizi koruyun. Kendisi benim izimden gidiyor. Casusluk yapıyor, kandırıyor, ihanet ediyor. Daha şimdiden birçoklarının ölümünden sorumlu. Genç bir *émigré* grubu Rusya'da yeraltı faaliyetleri örgütlemek amacıyla sınırı geçmeye hazırlanıyor. Fakat tuzaklar kurulacak, grup yok edilecek. Casusluk yapıyor, kandırıyor, ihanet ediyor. Tetikte olun. Siyahlar giyinmiş küçük bir adama karşı kendinizi koruyun. Mütevazı görünümüne aldanmayın. Gerçeği söylüyorum..."

"Peki kim bu adam?" diye sordu Weinstock.

Cevap gecikmekteydi.

"Lütfen Azef, söyle, kim bu adam?"

Weinstock'un gevşek parmakları altında, ters dönmüş fincan alfabenin yazılı olduğu kâğıdın üzerinde gidip gelmeye başladı; kenarındaki işareti bir o harfe bir bu harfe doğru çe-

virerek oraya buraya seyirtiyordu. Şoka girmiş bir tosbağa gibi donup kalmadan önce altı kere gitti geldi. Weinstock harfleri yazdı ve yüksek sesle tanıdık bir ismi okudu.

"Duydun mu?" dedi, odanın karanlık köşesinde duran birine hitap ederek. "İşe bak! Elbette, buna bir an bile inanmadığımı söylememe gerek yok. Umarım alınmamışsındır. Hem neden alınasın ki? Seanslarda ruhlar sık sık saçmalar yumurtlar." Weinstock böyle diyerek meseleye gülüp geçermiş gibi yaptı.

Durum gittikçe ilginç bir hal alıyordu. Aslının ne olduğu bilinmediği halde Smurov hakkında daha şimdiden üç farklı hikâye anlatabilirdim. Bu bilimsel sınıflandırmada ortaya çıkan bir sorundur. Uzun zaman önce Linnaeus sıradan bir kelebek türünü *'in pratis Westmanniae'* şeklinde kısa bir not ekleyerek tanımlar. Aradan zaman geçer ve takdir edilecek bir kesinlik arayışı içindeki yeni araştırmacılar bu sıradan kelebeğin güneyde ve Alplerde bulunan çeşitli türlerini isimlendirirler, öyle ki kısa sürede Avrupa'da insan, ismi var cinsi yok türleri bulmasına rağmen tek bir tane yerel alt tür bulamaz hale gelir. Tipik tür, model, ilk örnek nerededir? Derken ciddi bir böcekbilimci ortaya çıkar ve detaylı tezinde, isimlendirilmiş türlerin tüm karmaşıklığını inceleyerek, türün tipik temsilcisi olarak Linnaeus'un topladığı, neredeyse 200 yıllık, rengi solmuş İskandinavyalı numuneyi kabul eder; ve bu tanımlama her şeyi düzene sokar.

Aynı yöntemle ben de esas Smurov'u keşfetmeye karar verdim; imajının çeşitli insanlarda hüküm süren iklimsel koşullardan etkilendiğinin bilincindeydim – soğuk bir insanda belli bir izlenim bırakıyordu, oysa ateşli birinde farklı bir renge bürünüyordu. Bu oyundan hoşlanmaya başlıyordum. Şahsen Smurov'u duygularıma kapılmadan izliyordum. Başlangıçta onun lehine bir önyargı yerini basit bir meraka bırakmıştı. Yine de benim için yeni olan bir he-

yecan duyuyordum. Bir bilimadamının kanadın renginin güzel ya da desenlerinin zarif veya gösterişli olup olmadığıyla değil sadece taksonomik özellikleriyle ilgilendiği gibi, ben de Smurov'a herhangi bir estetik kaygı duymadan bakıyordum; bunun yerine son derece rastgele ele aldığım Smurovvari maskeleri sınıflandırma işinden acayip heyecan duyuyordum.

Üstlendiğim iş hiç kolay değildi. Örneğin sıkıcı Marianna'nın Smurov'u Beyaz Rus Ordusu'nun zalim ve parlak bir subayı, "insanları rastgele ipe çeken türden" biri olarak gördüğünü çok iyi biliyordum; Evgenya başbaşa bir sohbette beni gizlice bilgilendirmişti. Fakat bu imajı tam olarak tanımlamak için, Smurov'a baktığında içinde canlanan ikinci derecedeki anılarıyla Marianna'nın tüm hayatını bilmeliydim – diğer hatıraları, diğer olası izlenimleri ve insandan insana değişen tüm o aydınlatma efektlerini. Evgenya ile konuşmam Marianna Nikolevna'nın ayrılmasından kısa bir süre sonra gerçekleşmişti; Marianna'nın Varşova'ya gideceği söylenmişti, fakat daha doğuya, belki vatana geri döneceği yönünde üstü kapalı imalar vardı; bu yüzden Marianna giderayak, birisi ona doğruyu göstermediği takdirde ömrünün sonuna dek taşıyacağı, son derece kendine özgü bir Smurov fikri götürmüştü.

"Peki ya siz," diye sordum Evgenya'ya, "siz nasıl bir fikir oluşturdunuz?"

"Ah, bilemem, öyle birdenbire," diye cevapladı, hem şirin bir buldoga benzerliğini hem de gözlerinin kadifemsi gölgesini vurgulayan bir gülümsemeyle.

"Lütfen," diye ısrar ettim.

"Öncelikle utangaçlığı var," dedi çabucak. "Evet, evet çok çok utangaç. Bir kuzenim vardı, çok nazik, sevimli bir delikanlıydı ama ne zaman alamod bir misafir odasında yabancılarla oturmak zorunda kalsa, bağımsız –aynı zamanda da

kayıtsız ve sert bir havaya bürünmek için– ıslık çalarak içeri girerdi."

"Evet, sonra?"

"Bakayım, başka ne var... Hassasiyet diyebilirim, çok hassas ve tabii ki genç; insan deneyimi az..."

Ondan alınabilecek daha fazla bir şey yoktu, ortaya çıkan görüntü oldukça soluk ve pek çekici değildi. Beni en çok ilgilendiren ise Vanya'nın Smurov hakkındaki fikriydi. Bu konuda sürekli düşünüyordum. Bir akşam şans bana güler gibi oldu, cevabı bulmaya yaklaştım sanki. Kasvetli odamdan altıncı kattaki dairelerine çıktığımda iki kızkardeşin Kruşçov ve Mukhin ile tiyatroya gitmek üzere olduklarını görmüştüm. Yapacak daha iyi bir işim olmadığından, taksi durağına kadar onlara eşlik ettim. Aniden aşağı kapının anahtarını unuttuğumu fark ettim.

"A, merak etmeyin, bizde anahtarların yedeği var," dedi Evgenya, "aynı evde oturduğumuz için şanslısınız. Alın, yarın geri verirsiniz. İyi geceler."

Eve doğru yürümeye başladım, yolda aklıma harika bir fikir geldi. Zihnimde filmlerdeki cinsinden sinsi bir kötü adamın, birinin masasında bulduğu belgeyi okuduğu bir sahne canlandı. Doğru, planım çok üstünkörüydü. Smurov bir keresinde Vanya'ya sarı, biraz kurbağaya benzeyen siyah benekli bir orkide getirmişti; belki şimdi Vanya'nın çiçeğin çok değer verdiği kalıntılarını gizli bir çekmecede saklayıp saklamadığından emin olabilecektim. Bir defasında da ona cesaretin şairi Gumilyov'un ince bir kitabını hediye etmişti; sayfaların açılıp açılmadığını, kitabın, ne bileyim, komodinin üstünde durup durmadığını kontrol etmeye değebilirdi. Bir de Smurov'un çok iyi çıktığı –yarı profilden, çok solgun, tek kaşı havada– yanında Vanya, arkada pusuya yatmış Mukhin olan magnezyum flaşla çekilmiş fotoğraf vardı. Genel olarak keşfedilecek çok şey vardı. Eğer hizmetçi kız-

la karşılaşırsam (çok da güzel bir kızdı, bu arada) anahtarları geri vermeye geldim derim diye düşünerek dikkatle Kruşçov'ların daire kapısını açtım ve ayaklarımın ucuna basarak oturma odalarına girdim.

Başka birinin odasını hazırlıksız yakalamak çok eğlencelidir. Işığı yaktığımda içerideki eşyalar hayretlerinden donakaldılar. Birisi masanın üzerine bir mektup bırakmıştı; boş zarf yaşlı, işe yaramayan bir anne gibi orada öyle duruyor ve küçük not kâğıdı da gürbüz bir bebek gibi oturuyormuş görünüyordu. Fakat hevesimin, kalbimin çarpıntısının, elimin telaşlı hareketinin boşuna olduğu anlaşıldı. Mektup tanımadığım birinden, Paşa Amca'dan geliyordu. Smurov'la ilgili tek bir anıştırma bile yoktu. Şifreli bir mektup idiyse de ben şifreyi bilmiyordum. Yemek odasına seyirttim. Bir kâsede kuru üzüm ve fındık, yanında da ortadan açık, yüzükoyun yatırılmış bir Fransız romanı – *Ariane, Jeune Fille Russe*. Sonra baktığım Vanya'nın yatak odası açık pencere yüzünden soğuktu. Dantel yatak örtüsüne ve kesme camının mistik bir ışıkla parladığı sunağı andıran tuvalet masasına bakmak çok garipti. Orkide ortalıkta görünmüyordu, fakat onun yerine başucu lambasına dayalı bir fotoğraf vardı. Roman Bogdanoviç çekmişti. Resimde Vanya ışıl ışıl bacaklarını üst üste atmış oturuyor, arkasında Mukhin'in dar yüzü görülüyordu, Vanya'nın solunda da kara bir dirsek vardı – budanmış Smurov'dan tek geriye kalan şey. Sarsıcı bir delil! Vanya'nın dantel kılıflı yastığında birden yıldız biçiminde bir boşluk belirdi – yumruğumun öfkeli izi, bir an sonra yemek odasındaydım, üzümleri mideye indiriyor ve hâlâ titriyordum. Oturma odasındaki yazı masasını hatırladım ve gürültü çıkarmadan oraya seğirttim. Fakat tam bu anda ön kapıdan birbirine çarpan anahtarların metalik sesi geldi. Işıkları teker teker söndürerek aceleyle geri çekilmeye başladım, sonunda kendimi yemek odası-

nın yanındaki ufak, saten pırıltılı bir odada buldum. Karanlıkta el yordamıyla arandım, bir kanepeye çarptım ve sanki kestiriyormuş gibi üzerine uzandım.

Bu arada holden sesler geliyordu – kızkardeşlerin ve Kruşçov'un sesleri. Mukhin'le vedalaşıyorlardı. Acaba biraz içeri gelmez miydi? Hayır, geç olmuştu, gelmeseydi daha iyiydi. Geç mi? Odadan odaya bedensiz seğirtişim gerçekten üç saat mi sürmüştü? Bir yerlerde bir tiyatroda birinin daha önce defalarca izlediğim sersemce oyunu sergilerken harcadığı zamanda burada bir adam sadece üç oda dolaşmıştı. Üç oda: Üç perde. Ben gerçekten de oturma odasındaki mektubun başında bir saat, yemek odasında kitabın başında bir saat ve yatak odasının tuhaf serinliğinde fotoğrafın başında yine bir saat, uzun uzun durmuş kalmış mıydım?... Benim zamanımla onlarınkinin hiçbir ortak yönü yoktu.

Kruşçov herhalde dosdoğru yatmaya gitmişti; kızkardeşler yemek odasına yalnız girdiler. Karanlık, kumaş kaplı yuvamın kapısı tam kapanmamıştı. Smurov hakkında bilmek istediğim her şeyi şimdi öğrenebileceğimi düşündüm.

"...Ama oldukça yorucu," dedi Vanya ve bana esneme gibi gelen yumuşak bir öksürük sesi çıkardı. "Bana biraz kök birası ver, çay istemiyorum." Masaya yanaştırılan sandalyenin çıkardığı hafif sürtünme sesi geldi.

Uzun bir sessizlik. Sonra Evgenya'nın sesi – o kadar yakından gelmişti ki kapıdan sızan ışık çizgisine endişeli bir bakış fırlattım. "...Esas olan şey şu, bırak onlara kendi şartlarını bildirsin. Önemli olan bu. Neticede İngilizce biliyor ve o Almanlar bilmiyor. Bu meyve ezmesini beğenmedim galiba."

Yine sessizlik. "Pekâlâ, öyle yapmasını söyleyeceğim," dedi Vanya. Bir şey tıngırdadı ve düştü –bir kaşık, belki– sonra yine uzun bir ara oldu.

"Şuna bak," dedi Vanya gülerek.

"Neden yapılma o, tahta mı?" diye sordu kızkardeşi.

"Bilmiyorum," dedi Vanya ve yine güldü.

Bir süre sonra Vanya'dan daha da keyifli bir biçimde Evgenya da esnedi.

"...saat durmuş," dedi.

Hepsi bu. Uzunca bir süre oturmaya devam ettiler; bir şeyleri tıngırdattılar; fındık kıracağı çatırdıyor sonra tok bir sesle masa örtüsünün üzerine bırakılıyordu; fakat daha fazla konuşma olmadı. Sonra sandalyeler yine gıcırdadı. "Ah, onu orada bırakabiliriz," dedi Evgenya mahmur bir sesle, heceleri uzatarak, bir anda onca umutlar bağladığım kapının sihirli aralığı aniden yok oldu. Bir yerlerde bir kapı çarptı, Vanya'nın uzaktan gelen sesi artık anlaşılamayan bir şeyler söyledi, bunu sessizlik ve karanlık izledi. Kanepenin üzerinde biraz daha yattım ve aniden fark ettim ki şafak sökmüş. Bunun üzerine dikkatle yolumu bulup merdivenlere yollandım ve odama döndüm.

Dili hafifçe ağzının kenarından çıkmış, küçük makasıyla istenmeyen Smurov'u kesip atan Vanya'yı çok canlı şekilde gözümde canlandırdım. Ama belki de öyle değildi: Bazen bir şey ayrıca çerçevelenmek için kesilirdi. Ve bu son varsayımı desteklercesine birkaç gün sonra Paşa Amca hiç beklenmedik şekilde Münih'ten çıkageldi. Kardeşini ziyaret etmeye Londra'ya gidiyordu ve Berlin'de yalnızca birkaç gün kalacaktı. İhtiyar teke yeğenlerini epeydir görmemişti ve ağlayan Vanya'yı dizlerine yatırıp patakladığı zamanları hatırlamaya meyilliydi. İlk bakışta bu Paşa Amca onun yaşının sadece üç katı gibi duruyordu fakat biraz daha yakından bakarsanız adam gözlerinizin önünde yaşlanıyordu. İşin aslı, elli değil seksen yaşındaydı ve insan bu gençlik ve dermansız ihtiyarlık karışımından daha korkunç bir şey düşünemezdi. Mavi takım elbise içinde şen bir ceset,

omuzlarında kepekler, sinekkaydı tıraş, fırça gibi kaşlar ve burun deliklerinden fışkıran kıllarla Paşa Amca hareketli, gürültücü ve başkalarının işine burnunu sokan biriydi. İlk zuhur edişinde Evgenya'yı tükürükler saçan bir fısıltıyla, açık açık bir o kişiyi bir bu kişiyi tek tek korkunç uzun tırnaklı, sararmış işaret parmağıyla göstererek her konuk hakkında sorguya çekti. Uzun bir yolculuktan eve döndüğünüzde vagonda karşınızda oturan adamla sizi tekrar karşılaştıran ve Weinstock'un Abum'undan pek de farkı olmayan, tatsız, eşek şakasına meraklı bir kader varmış gibi, ertesi gün, yeni tanıştığınız kimselerle her nedense sık sık meydana gelen rastlantılardan biri gerçekleşti. Birkaç gündür kurşun delikli göğsümde tuhaf bir rahatsızlık duyuyordum, karanlık bir odada hava cereyanına benzeyen bir his. Rus bir doktoru görmeye gittim, ve doktorun bekleme odasında tabii ki Paşa Amca oturuyordu. Ona yaklaşıp yaklaşmamayı düşünürken (önceki akşamdan beri hem yüzümü hem de ismimi unutmak için yeteri kadar zamanı olduğunu varsayıyordum), deneyimlerini sakladığı ambarlardaki tek bir darı tanesini bile gizlemeye gerek duymayan bu köhnemiş geveze, onu tanımayan fakat açık yürekli yabancılardan hoşlandığı belli olan yaşlıca bir bayanla sohbete koyuldu. Başlarda konuşmayı takip etmiyordum, fakat aniden Smurov'un ismini duyunca bir sıçradım. Paşa Amca'nın gösterişli ve basmakalıp sözlerinden öğrendiklerim öyle önemliydi ki, o nihayet muayenehanenin kapısından girip kaybolduğunda sıramın gelmesini beklemeden, sanki oraya sadece Paşa Amca'yı dinlemek için gelmişim, artık gösteri bitmiş de gidebilirmişim gibi hemen oradan ayrıldım. "Düşünün," demişti Paşa Amca, "bir zamanlar bebek olan kız tam bir gül gibi açmış. Güller konusunda uzmanımdır, işin içinde bir delikanlı olduğunu hemen anladım. Bir de kızkardeşi bana dedi ki, "Bu büyük bir sır Paşa Am-

ca, onun için kimseye söyleme, ama bizimki bu Smurov'a uzun süreden beri aşık." Elbette bu beni hiç ilgilendirmez. Ha bu Smurov olmuş, ha bir başkası. Fakat beni en çok etkileyen bir zamanlar çıplak küçük poposuna şaplaklar indirdiğim yavrucuğun şimdi gelin olması. Smurov'a resmen tapıyor. İşte böyle bayancığım, biz hevesimizi aldık, bırakalım onlar da alsın..."

Demek ki böyle – olan olmuştu. Smurov seviliyordu. Belli ki Vanya, miyop ama hassas Vanya, Smurov'daki sıradanlığın gerisini görmüş, onu anlamıştı, sessizliği onu aldatmamıştı. O akşam Smurov, Kruşçovlarda özellikle sessiz ve mütevazıydı. Yine de, insan ona nasıl bir mutluluğun çarptığını bildiğinde –evet, çarptığını (çünkü öyle yoğun mutluluklar vardır ki, patlamasıyla, fırtına uğultusuyla doğal afetlere benzerler)– artık sakinliğinde belli belirsiz bir yürek çarpıntısı fark edebilir ve bilmecemsi solgunluğunun ardından sevincinin karanfilini görebilirdi. Hey Tanrım, Vanya'ya nasıl da bakıyordu! Kız eni konu gelişmiş duygularını gizlemek için kirpiklerini indiriyor, burun delikleri titriyor, hatta hafifçe dudaklarını ısırıyordu. O gece bir şeylerin çözüme kavuşması mukadder gibi görünüyordu.

Zavallı Mukhin orada değildi: Birkaç günlüğüne Londra'ya gitmişti. Kruşçov da yoktu. Onların yerine, (her hafta bir yaşlı kız titizliğiyle Tallin'deki bir arkadaşına gönderdiği günlük için malzeme toplayan) Roman Bogdanoviç, her zamankinden de gür sesli ve ısrarcı haliyle oradaydı. Kızkardeşler her zamanki gibi kanepede oturuyorlardı. Smurov bir dirseğini piyanoya dayamış ayakta duruyor, ateşli gözlerle Vanya'nın saçındaki muntazam ayırıma, koyu kırmızı yanaklarına bakıyordu... Evgenya birkaç kez yerinden fırlayarak başını pencereden dışarı çıkardı – Paşa Amca veda etmeye gelecekti ve asansörün kilidini açmak için hazır ve nazır olmak istiyordu. "Ona bayılıyorum," dedi gülerek. "Tam bir

karakter. Eminim kendisine istasyona kadar eşlik etmemize izin vermeyecek."

"Çalar mısınız?" diye nazikçe Smurov'a sordu Roman Bogdanoviç, piyanoya manalı manalı bakarak. "Çok oluyor çalmayalı," diye sakince yanıtladı Smurov. Kapağı kaldırdı, klavyenin açığa çıkan dişlerine dalgın dalgın baktı ve kapağı yeniden indirdi. "Müziği severim," dedi Roman Bogdanoviç sır verircesine. "Hatırlıyorum da öğrencilik günlerimde."

"Müzik," dedi Smurov sesini yükselterek, "ya da en azından iyi müzik, sözle ifade edilemez olanı ifade edebilir. Müziğin anlamı ve gizemi burada yatar."

"İşte geldi," diye bağırdı Evgenya ve odadan çıktı.

"Ya sen Varvara?" diye sordu Roman Bogdanoviç kaba, kalın sesiyle. "Sen –'rüyadan da hafif parmaklarla'– ha? Haydi, ne olursa ...Ufak bir *ritornello*." Vanya başını iki yana salladı ve kaş çatacakmış gibi yaptı fakat onun yerine kıkırdadı ve başını eğdi. Şüphesiz onu eğlendiren şey, ruhu kendi melodisiyle çalar ve akarken kalın kafalının onu piyano çalmaya davet etmesiydi. O anda insan Smurov'un suratından Evgenya ile Paşa Amca'yı taşıyan asansörün sonsuza dek takılıp kalmasını, Roman Bogdanoviç'in dosdoğru halıya resmedilmiş mavi Acem aslanının dişleri arasına yuvarlanıvermesini, ve her şeyden önemlisi, benim –soğuk, ısrarcı, yorulmak bilmez gözün– sırra kadem basmasını nasıl şiddetle arzuladığını görebilirdi.

O arada Paşa Amca holde gürültüyle burnunu siliyor ve kıkırdıyordu; derken içeri girdi ve aptal aptal gülümseyip ellerini oğuşturarak eşikte durakladı. "Evgenya," dedi, "Korkarım buradaki hiç kimseyi tanımıyorum. Gel, beni tanıştır."

"Ah, Tanrım!" dedi Evgenya, "O senin yeğenin!"

"Demek öyle, demek öyle," dedi Paşa Amca ve yanaklar ve şeftaliler hakkında edepsiz bir şey söyledi.

"Muhtemelen diğerlerini de hatırlamayacak," diyerek içini çekti Evgenya ve yüksek sesle bizi tanıştırmaya başladı.

"Smurov!" diye bağırdı Paşa Amca, kaşları dikleşti. "Ah, Smurov ve ben eski dostuz. Mutlu, mutlu adam!" diyerek muzipçe devam etti, bir yandan Smurov'un omzuyla kollarını sıvazlıyordu. "Sen bilmediğimizi sanıyorsun ama...hakkında her şeyi biliyoruz...tek bir şey söyleyeceğim – ona iyi bak! O Allahın bir lütfu. Mutlu olun, evlatlarım..."

Vanya'ya döndü ama o buruşuk bir mendili ağzına bastırarak odadan kaçtı. Evgenya tuhaf bir ses çıkararak peşinden seğirtti. Fakat Paşa Amca hassas bir ruhun katlanılmaz bulduğu düşüncesizce gevezeliğinin Vanya'yı ağlattığını fark etmemişti. Gözleri yerinden uğramış halde, Roman Bogdanoviç büyük bir merakla –duyguları ne olursa olsun– istifini bozmayan Smurov'a baktı.

"Aşk muhteşem bir şey," dedi Paşa Amca, Smurov kibarca gülümsedi. "Bu kız bir hazine. Peki sen, sen genç bir mühendissin, değil mi? İşin iyi gidiyor mu?"

Smurov, detaylara girmeden, iyi gittiğini söyledi. Roman Bogdanoviç aniden dizine bir şaplak indirdi ve mosmor kesildi.

"Londra'da hakkında iyi konuşacağım," dedi Paşa Amca. "Birçok bağlantım var. Evet, gidiyorum, gidiyorum. Hemen, hatta."

İnsanı serseme döndüren ihtiyar saatine göz attı ve bizlere iki elini birden uzattı. Aşkın verdiği mutlulukla kendinden geçmiş olan Smurov beklenmedik şekilde onu kucakladı.

"Ya buna ne diyorsunuz?... Ne tuhaf biri değil mi!" dedi Roman Bogdanoviç, kapı Paşa Amca'nın arkasından kapandığında.

Evgenya oturma odasına döndü. "Nerede o?" dedi şaşkınlıkla: İhtiyarın sırra kadem basışında sihirli bir yan vardı.

Aceleyle Smurov'a gitti. "Lütfen amcamı bağışlayın," diye başladı. "Ona Vanya ile Mukhin'den bahsetmekle aptallık ettim. İsimleri karıştırmış olmalı. Başta ne kadar bunak olduğunun farkına varmadım."

"Ben de dinlerken delireceğimi sandım," diye söze girdi Roman Bogdanoviç, ellerini iki yana açarak.

"Ah, haydi, haydi Smurov," diye sürdürdü Evgenya. "Nen var senin? Bu kadar alınmamalısın. Neticede size bir hakaret değil bu."

"Bir şey yok, ben, sadece bilmiyordum," dedi Smurov boğuk bir sesle.

"Bilmiyordum derken ne demek istiyorsunuz? Herkes biliyor... Yıllardır devam ediyor. Evet, elbette, birbirlerine tapıyorlar. Neredeyse iki yıl oldu. Dinleyin, size Paşa Amca ile ilgili komik bir şey anlatayım: Bir zamanlar, henüz oldukça genç iken –yoo, başınızı çevirmeyin, çok ilginç bir öyküdür– bir gün, henüz oldukça genç iken Nevski Bulvarı'nda yürüyormuş–"

Bunu Smurov'u seyretmekten vazgeçtiğim kısa bir zaman dilimi izliyor: Ağırlaştım, yerçekiminin iç kemiriciliğine tekrar teslim oldum, önceki bedenimi yeniden giyindim, sanki etrafımdaki tüm bu hayat hayal gücümün oyunu değil de gerçekmiş ve ben de bedenimle ve ruhumla bu gerçekliğin bir parçasıymışım gibi. Eğer sevilmiyorsanız, ama muhtemel bir rakibin de sevilip sevilmediğinden emin değilseniz, ve eğer bu rakiplerden birkaç tane varsa ve hangisinin sizden daha şanslı olduğunu bilmiyorsanız; eğer başka türlü dayanılması mümkün olmayan bir endişeye tahminler yürüterek çözüm bulmanızı mümkün kılan o umut dolu cehaletle besleniyorsanız; o zaman her şey yolundadır, yaşayabilirsiniz. Fakat sonunda isim açıklandığında, ve açıklanan isim sizinki olmadığında vay halinize!

Çünkü o, o kadar büyüleyiciydi ki, insanın gözünden yaş dahi getirirdi ve onu bir an bile düşünsem içimde inlemelerle dolu, berbat, tuzlu bir gece kabarırdı. Ayva tüylü yüzü, miyop gözleri ile, soğuktan çatlamış ve azıcık şişmiş, rengi kenarlara doğru azalıp bir kelebek öpücüğünün merhemine gereksinimi varmış görünen ateşli bir pembeye dönen boyasız nazlı dudakları; kısa parlak elbiseleri: İpeksi siyah başını iskambillerin üzerine eğerek bizimle skat oynarken dayanılmaz derecede sıkı, birbirine yapışık duran büyük dizleri; ve elleri, ergen elleri gibi nemli ve biraz kaba, insanın özellikle dokunmak ve öpmek istediği – evet, onun hakkındaki her şey acı verici, bir biçimde onulmazdı ve sadece rüyalarımda, gözyaşlarıyla sırılsıklam bir halde, nihayet onu kollarıma alır, dudaklarımın altında boynunu ve köprücük kemiğinin yanındaki çukuru hissederdim. Fakat her defasında kollarımdan kurtulur ve ben kalbim çarparak uyanırdım. Aptal mı zeki mi olduğu, çocukluğunun nasıl geçtiği, hangi kitapları okuduğu ya da evren hakkında ne düşündüğü benim için ne fark ederdi? Aslında hakkında hiçbir şey bilmiyordum, her şeyin yerine geçen ve haklı çıkaran o yakıcı sevimlilik gözlerimi kör etmişti; bu, (çoğunlukla erişilebilir ve ele geçirilebilir) ruhun aksine sahiplenilemez bir şeydi; insan, kara evlerin üzerindeki yırtık pırtık bulutların gün batımındaki renklerini, ya da gergin burun delikleriyle neredeyse sarhoş olana dek taçyapraklardan kendisini alamayarak sonsuza dek içine çektiği çiçeğin kokusunu, sahip olduğu şeylerin arasına nasıl katamazsa, öyle.

Bir keresinde, Noelde, hepsinin beni almadan gittikleri bir balo öncesinde, aralık bırakılmış bir kapıdan bir an için aynada kızkardeşinin Vanya'nın çıplak omuzlarına pudra sürdüğünü görmüştüm; başka bir sefer banyoda ince bir sutyen fark etmiştim. Bunlar beni takatsiz bırakan anlardı, rüyala-

rım üzerinde, her ne kadar onlarda umutsuz bir öpücükten ileri gidemesem de, (rüyalarımda karşılaştığımızda neden bu kadar çok ağladığımı ben bile bilmiyorum) lezzetli fakat son derece tüketici bir etkileri vardı. Vanya'da ihtiyacım olanı daima kullanmak ve sahip olmak üzere zaten alamazdım, bir bulutun rengine ya da bir çiçeğin kokusuna sahip olamayacağım gibi. Ancak arzumun doyurulmaz kalmaya mahkûm, Vanya'nınsa tamamen benim hayal gücümün bir ürünü olduğunu fark ettiğimde sakinleştim ve bir erkeğin sadece aşktan alabileceği tüm hazzı bana veren bu coşkuya alıştım.

Yavaş yavaş dikkatim tekrar Smurov'a yöneldi. Bu arada, anlaşılan, Vanya'ya duyduğu ilgiye rağmen Smurov gizli gizli gözünü Kruşçovların on sekizindeki, tek çekici yanı gözlerindeki mahmur bakış olan hizmetçisine dikmişti. Oysa kız mahmur falan değildi. Bu mütevazı görünümlü kızın –adı Gretchen ya da Hilda'ydı, hangisi hatırlamıyorum– kapı kilitlenip, uzun bir kabloyla tavana asılmış çıplak ampul nişanlısının fotoğrafını (Tirol şapkası giymiş gürbüz bir adam) ve patronun masasından alınma elmayı aydınlattığında ne tür edepsiz aşk oyunları tasarlayabildiğini düşünmek çok eğlenceliydi. Smurov bunları tüm detaylarıyla, ve belli bir gururla uygunsuz hikâyeleri hor gören ve müstehcen bir şey duyduğunda güçlü bir "Pöh!" sesi çıkaran Weinstock'a anlattı. İnsanlar bunun için bu türden şeyleri ona anlatmaya özellikle hevesliydiler.

Smurov arka merdivenlerden odasına çıkar ve onunla uzun süre kalırdı. Belli ki Evgenya bir defasında bir şeyler fark etmişti –koridorun sonunda hızlı bir koşuşturma, ya da kapının arkasından gelen bastırılmış gülme sesleri– çünkü rahatsız olmuş bir şekilde, Hilda (ya da Gretchen)'in bir itfaiyeciyle arkadaşlık ettiğinden bahset-

mişti. Onun feveranı sırasında Smurov kendinden memnun, birkaç kez boğazını temizledi. Hizmetçi kız büyüleyici, ifadesiz gözlerini indirerek yemek odasından geçer, yavaşça ve dikkatle meyve kâsesini ve göğüslerini büfenin üzerine yerleştirir; şakaklarındaki sarışın, mat renkli bukleyi arkaya atmak için uykulu bir şekilde duralar, sonra yeniden uyurgezer gibi mutfağa dönerdi. Smurov bir konuşma yapacakmış gibi ellerini oğuşturur ya da konuşmaların yanlış yerlerinde gülümserdi. Smurov, pek ciddi hizmetçi kızı çalışırken seyretmeyi sevdiğini uzun uzadıya anlatırken Weinstock yüzünü ekşitir ve tiksintiyle tükürürdü, çok kısa bir süre önce de kaymak gibi kalçalı kızla onun küçük dar odasında, ev sahiplerinin oturduğu bölümdeki fonografın uzaktan gelen sesine ayak uydurarak ve çıplak ayaklarla yere usulca basarak fokstrot yapmışlardı; Bay Mukhin Londra'dan pek sevimli, genizden söylenen tatlı Hawai dans müziği kayıtları getirmişti.

"Sen maceracının birisin," derdi Weinstock, "bir Don Juan, bir Kasanova'sın..." Kendi kendine ise Smurov'un çifte hatta üçlü ajan olduğunu söyler ve içinde Azef'in hayaletinin kıpır kıpır kıpırdandığı küçük masanın yeni, önemli bilgiler vermesini beklerdi. Oysa Smurov'un bu imajı beni şimdi pek fazla ilgilendirmiyordu: Doğruluğunu destekleyecek kanıtların eksikliği nedeniyle yavaş yavaş sönüp gitmeye mahkûmdu. Smurov'un kişiliği, elbette, bir sır olarak kalmaya devam ediyordu; insan Weinstock'u bundan yıllar sonra, başka bir şehirde, laf arasında bir zamanlar kendisi için tezgâhtarlık yapmış, 'şimdi Tanrı bilir nerede' tuhaf bir adam olarak ondan söz ederken hayal edebiliyordu. "Evet, çok tuhaf bir karakterdi," diyecekti Weinstock düşünceli düşünceli. "Tam anlaşılamayan imalarla örülü bir adam, içinde bir sır saklayan biri. Bir kızın hayatını mahvedebilirdi... Onu kim yollamıştı ya da kimin peşindeydi kestirmek çok zor.

Güvenilir bir kaynaktan edindiğim bilgiye rağmen... Ama bu konuda bir şey söylemek istemiyorum."

Bundan daha eğlencelisi Gretchen'in (ya da Hilda'nın) Smurov konseptiydi. Ocak ayında bir gün Vanya'nın gardrobundan yeni bir çift ipek çorap kayboldu, bunun üzerine herkes diğer birçok kayıp eşyayı hatırladı: Rüzgârda bir tepecik gibi, masanın üzerine bırakılmış yetmiş fenik bozukluk; Kruşçov'un "Nes SCB'den iltica etmiş" diyerek esprisini yaptığı kristal bir pudra kutusu; bir sebepten çok değerli ipek bir mendil ("Onu nereye koymuş olabilirim, Tanrı aşkına?). Sonra bir gün Smurov tavuskuşu yalazlı parlak mavi bir kravatla geldi, Kruşçov gözlerini kırpıştırdı ve bir zamanlar aynı bunun gibi bir kravatı olduğunu söyledi. Smurov anlaşılmaz biçimde mahçup oldu ve o kravatı bir daha takmadı. Smurov'un hınç dolu bir sesle Weinstock'a anlattığına göre, elbette kimse o kaz kafalı kızın kravatı çalmış ve âdeti mucibince o anda erkek arkadaşı kimse ona hediye edivermiş olabileceğini düşünmemişti ("Kravat bir erkeğin en iyi süsüdür" derdi, sırası gelmişken söyleyeyim). Kızın belasını buluşu, bir gün sokaktayken Evgenya'nın kızın odasına girip şifoniyerinde hayata geri dönmüş bir sürü tanıdık nesneyi bulması yüzünden olmuştu. Böylece Gretchen (ya da Hilda) bilinmeyen bir yöne doğru evi terk etti; Smurov onu bulmaya çalıştı fakat kısa sürede vazgeçti ve Weinstock'a artık yettiğini itiraf etti. O akşam Evgenya kapıcının karısından inanılmaz şeyler öğrendiğini söyledi. "İtfaiyeci değilmiş, kesinlikle itfaiyeci değilmiş," dedi Evgenya gülerek, "Ama ecnebi bir şairmiş, ne hoş değil mi?... Bu şairin başından trajik bir aşk geçmiş ve Almanya büyüklüğünde bir malikânesi varmış, fakat ülkesine dönmesi yasakmış, gerçekten çok hoş, değil mi?... Kapıcının karısı ismini sormamış yazık ki – eminim Rustu, bize gelen biri olduğu-

nu öğrensem şaşmam... Mesela şu geçen seneki delikanlı, kimi dediğimi biliyorsunuz – hani şu öldüren cazibeli, esmer olan, adı neydi yahu?"

"Kimi dediğini biliyorum," diye söze girdi Vanya, "Baron bilmem kim, ya da onun gibi bir şey."

"Belki de başkasıydı," diye devam etti Evgenya. "Ah, bu o kadar hoş ki! Çok hisli bir centilmenmiş, 'ruhani bir centilmen' kapıcının karısının söylediğine göre. Gülmekten ölebilirdim..."

"Tüm bunları bir yere not edeceğim," dedi Roman Bogdanoviç şehvetli bir sesle. "Tallin'deki arkadaşım çok ilgi çekici bir mektup alacak."

"Hiç yorulmaz mısınız siz?" diye sordu Vanya. "Ben birkaç kez günlük tutmaya başladım ama her defasında bıraktım. Ve ne zaman geri dönüp yazdıklarımı okusam, yazdıklarımdan utanırdım."

"Ah, hayır," dedi Roman Bogdanoviç. "Eğer eksiksiz ve düzenli olarak yaparsanız kendinizi iyi hissedersiniz, kendinizi koruduğunuzu hissedersiniz, yani demek istediğim, tüm hayatınızı korumaya alıyormuş gibi hissedersiniz; ileriki yıllarda yazdıklarınızı tekrar okuduğunuz zaman hiç de çekicilikten mahrum olmadığını göreceksiniz. Örneğin ben sizin herhangi bir profesyonel yazarın kıskanacağı bir tasvirinizi yaptım. Bir fırça darbesi buraya bir şuraya...işte portreniz tamamlandı..."

"Oo, lütfen gösterin!" dedi Vanya.

"Yapamam," diye cevap verdi Roman Bogdanoviç gülümseyerek.

"O zaman Evgenya'ya gösterin," dedi Vanya.

"Yapamam. İsterdim, ama yapamam. Tallinli arkadaşım haftalık yazılarımı geldikleri gibi saklar, ben de bilerek kopyalarını tutmam ki postaladıktan sonra yazdıklarımı değiştirmeyeyim – şurasını burasını çizmeyeyim çıkarmayayım

gibisinden. Bir gün Roman Bogdanoviç çok yaşlandığında, Roman Bogdanoviç masasının başına oturacak ve yaşamını tekrar okumaya başlayacak. Ben onun için yazıyorum – gelecekteki o Noel Baba sakallı ihtiyar için. Yaşamımın dolu dolu ve değerli olduğunu görürsem de bu hatıraları gelecek kuşaklar için bir ders olarak bırakacağım."

"Ya baştan aşağı saçmalıksa?" diye sordu Vanya.

"Bir kişiye saçma gelen başka biri için çok anlamlı olabilir," diye cevapladı Roman Bogdanoviç, ters ters.

Bu mektup aracılığıyla yürütülen günlük işi uzun zamandır ilgimi çekiyor ve her nedense beni endişelendiriyordu. Gitgide, en azından bir bölümünü okuyabilme isteği dayanılmaz bir işkenceye, zihnimi sürekli meşgul eden bir konuya dönüştü. O karalamalarda Smurov'un betimlendiğine hiç şüphem yoktu. Sıradan konuşmaların kaydının – taşra sohbetlerinin, komşunun lalelerinin ya da papağanlarının, kişinin, örneğin kralın başının kesildiği o karanlık gün, öğle yemeğinde ne yediği gibi böyle önemsiz notların, çoğu zaman yüzyıllarca yaşadığını, insanın onları zevkle, eskinin tadını alabilmek için, bir yemeğin ismini öğrenmek için, günümüzde yüksek binalarla dolmuş şenlikli açık alanların ferahlığı için okuduğunu biliyordum. Yanısıra, sık sık olduğu üzere, yaşadığı dönemde tanınmamış veya şimdi unutulmuş, önemsiz kimseler tarafından alaya alınmış olan günlükçüler, 200 yıl sonra eski moda kaleminin bir hamlesiyle havadar bir manzarayı, bir posta arabasının kokusunu, ya da bir tanıdığın tuhaflıklarını ölümsüzleştirmeyi bilen birinci sınıf yazarlar olarak ortaya çıkarlar. Smurov'un imajının bu kadar emin ve kalıcı olarak korunmuş olabileceğini düşündüğümde kutsal bir ürperti duydum, arzudan çıldıracak gibi oldum ve bedeli ne olursa olsun Roman Bogdanoviç ile Tallin'deki arkadaşı arasına bir hayalet gibi gir-

mem gerektiğini hissettim. Sonsuza dek yaşayacak (akademisyenlerin bayılacağı şey) belli bir Smurov imajının belki de beni şoke edebileceği konusunda deneyimim beni uyardı elbette; fakat bu sırrı ele geçirme, Smurov'u gelecek yüzyılların gözüyle görebilme dürtüsü o kadar göz kamaştırıcıydı ki, hiçbir hayalkırıklığı düşüncesi beni korkutamazdı. Korktuğum bir tek şey vardı – uzun ve titiz bir eleme süreci; çünkü ele geçirdiğim ilk mektupta Roman Bogdanoviç'in Smurov hakkında hemen (bir anlığına açtığınızda radyodaki sesin bütün canlılığıyla kulaklarınızda patlaması gibi) dört başı mamur bir rapor sunmaya başlayacağını hayal etmek biraz zordu.

Fırtınalı bir mart akşamı karanlık bir sokak hatırlıyorum. Bulutlar gökyüzünde hızla yol alıyor, çirkin bir karnavalda sendeleyen, sıçrayan palyaçolar gibi çeşitli grotesk şekillere bürünüyorlardı ve kenarını bırakırsam bomba gibi patlayacağını hissettiğim melon şapkamı sıkıca tutarak, rüzgârdan iki büklüm, Roman Bogdanoviç'in oturduğu evin yanı başında duruyorum. Gece nöbetimin yegâne şahitleri rüzgâr yüzünden göz kırpıyormuş gibi görünen bir sokak lambası ile kaldırım boyunca bir oraya bir buraya sürüklenen, ne kadar tekmelesem de kurtulamadığım, sinir bozucu bir neşeyle bacaklarıma dolanmaya çalışan bir paket kâğıdıydı. Şimdiye dek hiç böyle bir rüzgâr ve böylesine sarhoş, darmadağın bir gökyüzü görmemiştim. Bu canımı sıktı. Bir ayini gözetlemek için gelmiştim –Roman Bogdanoviç'in pazartesiden cumaya, her gün, gece yarısı posta kutusuna bir mektup bırakması– ve tasarladığım belli belirsiz planı geliştirmek için de bunu kendi gözlerimle görmem gerekiyordu. Roman Bogdanoviç'i posta kutusuna varabilmek için rüzgârla boğuşurken görür görmez cisimsiz planımın canlanıp belirginleşeceğini umuyordum (Bir şekilde posta kutusunun içine ağzı açık bir torba sokmayı, böylece

aralıktan bırakılacak bir mektubun ağıma düşmesini sağlayabileceğimi düşünüyordum). Fakat bu rüzgâr – şapkamın tepesinde uğuldayan, pantolunumu şişiren ya da iskelete benzetene kadar bacaklarıma yapışan bu rüzgâr bana engel oluyor, konu üzerinde yoğunlaşmama izin vermiyordu. Geceyarısı birazdan zamanın dar açısını tamamen sıfırlayacaktı; Roman Bogdanoviç'in dakik olduğunu biliyordum. Eve baktım ve ışık olan üç ya da dört pencerenin hangisinin gerisinde şu an bir tomar kâğıdın üzerine eğilmiş, belki de ölümsüzleşecek bir Smurov imajı yaratan adamın oturduğunu tahmin etmeye çalıştım. Sonra bakışlarımı dökme demirden parmaklığa tutturulmuş karanlık küpe, birazdan içine akla sığmaz bir mektubun sonsuzluğa düşer gibi düşeceği o karanlık posta kutusuna çevirdim. Sokak lambasından uzaklaştım; gölgeler telaşlı da olsa bana bir tür korunma sağladı. Birdenbire ön kapının camında sarı bir aydınlık belirdi, heyecandan şapkamın kenarını tutan elimi gevşettim. Demeye kalmadı, elimden fırlayan şapka sanki hâlâ başımın etrafında uçuşuyormuş gibi olduğum yerde daireler çizmeye başladım. Melon şapka hafif bir gürültü çıkararak yere düşmüş, kaldırımda yuvarlanıyordu. Üzerine basıp durdurmaya çalışarak peşinden koştum – koşarken az kalsın bir eliyle şapkamı yerden alan, diğer elinde de beyaz ve kocaman görünüşlü bir zarf tutan Roman Bogdanoviç ile çarpışıyordum. O kadar geç bir saatte civarda olmam onu şaşırtmıştı sanırım. Rüzgâr bir an tüm şiddetiyle bizi sarıp sarmaladı; çıldırmış gecenin uğultusunu bastırmaya çalışarak, bir haykırışla onu selamladım, sonra iki parmağımla hafif ama kararlı bir hareketle mektubu Roman Bogdanoviç'in elinden aldım. "Ben postalarım, ben postalarım," diye bağırdım. "Yolumun üzerinde, yolumun üzerinde..." Yüzündeki endişe ve tereddüt dolu ifadeyi görecek kadar zamanım oldu, fakat hemen sıvıştım, posta ku-

tusuna kadar olan yirmi yardayı koştum, kutuya bir şeyler atıyormuş gibi yaparken mektubu iç göğüs cebime sıkıştırdım. Bu esnada bana yetişti. Ayağındaki terlikleri fark ettim. "Ne biçim davranış," dedi hoşnutsuzlukla. "Belki de mektubu postalamaya niyetim yoktu. Alın şu şapkanızı... Hiç böyle bir rüzgâr görmüş müydünüz?"

"Acelem var," dedim soluk soluğa (hareketli geçen gece beni soluksuz bırakmıştı) "Hoşçakalın, hoşçakalın!" Sokak lambasının ışığına dalan gölgem uzadı ve beni geçti, fakat sonra karanlıkta kayboldu. Caddeden çıkar çıkmaz rüzgâr durdu; hayret verici bir sessizlik hakimdi; ve o sessizlikte köşeyi dönen bir tramvay inildedi.

Numarasına bakmadan içine atladım, beni cezbeden içinin pırıl pırıl aydınlık olmasıydı; derhal ışık bulmak zorundaydım çünkü. Köşede rahat bir yer buldum ve öfkeli bir aceleyle zarfı yırtıp açtım. O esnada birisi bana doğru yaklaştı, irkilerek şapkamı mektubun üzerine kapattım. Fakat sadece kondüktördü. Yalandan esner gibi yaparak, sakince bilet parasını verdim ama tüm bu süre boyunca mektubu saklı tuttum, olası bir mahkemede şahitlik etmesin diye – bu göze çarpmayan şahitlerden, kondüktörler, taksi şöförleri ve kapıcılardan daha mahvedici bir şey yoktur. Uzaklaşınca mektubu açtım. On sayfaydı, yuvarlak ve okunaklı bir yazıyla yazılmış ve üzerinde hiçbir düzeltme yapılmamıştı. Başlangıcı ilgi çekici değildi. Birkaç sayfa atladım ve birdenbire içiçe bir kalabalığın ortasındaki tanıdık bir yüz gibi Smurov'un ismi belirdi. Ne inanılmaz bir şans!

"Sevgili Fyodor Robertoviç'ciğim, tekrar kısaca o alçaktan bahsetmek istiyorum. Korkarım bu konu seni sıkacak fakat Weimar Kuğusu'nun dediği gibi –ünlü Goethe'den bahsediyorum– (sözün burasında Almanca bir alıntı vardı). Bu yüzden takrar Bay Smurov'a dönmeme ve sana ufak bir psikolojik inceleme sunmama izin ver..."

Burada durdum ve eflatun renkli Alp Dağları'yla bezeli bir sütlü çikolata reklamına baktım. Bu benim Smurov'un ölümsüzlüğünün sırrına nüfuz etmekten vazgeçmek için son şansımdı. Bu mektubun uzaktaki bir dağın üzerinden, numarası saçma denecek kadar tuhaf gelecek bir yüzyıla – bir iki ve yanında üç sıfır– gidecek olmasından bana neydi? Çoktan ölmüş bir yazarın, kendi pis deyimiyle 'bilinmeyen geleceğine' nasıl bir portre "sunacağından" bana neydi? Hem zaten girişimimden, avdan, gözetlemekten, Smurov'u delice köşeye sıkıştırma teşebbüsümden vazgeçme zamanım çoktan gelmemiş miydi? Fakat ne yazık ki bunlar zihnimden geçen güzel sözlerdi: Gerçekte dünyada hiçbir gücün beni bu mektubu okumaktan alakoyamayacağını çok iyi biliyordum.

"Sevgili dostum sanırım sana daha önce Smurov'un bir zamanlar "cinsel solaklar" diye adlandırdığım ilginç insanlar grubuna dahil olduğu gerçeğinden bahsetmiştim. Smurov'un tüm dış görünüşü, kırılganlığı, düşük ahlakı, sahte tavırlı hareketleri, tıraş losyonu düşkünlüğü, özellikle de eski dostun bendenize yolladığı o kaçamak, tutkulu bakışlar – tüm bunlar varsayımımı çoktan doğruladı. Cinsel açıdan talihsiz olan bu bireylerin fiziksel açıdan yakışıklı ve olgun bir erkeklik timsalini arzularken, (tamamen platonik) hayranlıklarının nesnesi olarak iyi veya az tanıdıkları ya da hiç tanımadıkları bir kadın seçmeleri dikkate değerdir. Smurov da işte bu yüzden, sapkınlığına rağmen ideali olarak Varvara'yı seçti. Bu çekici ama oldukça aptal olan kız Beyaz Ordu'nun en genç albaylarından biriyle, M. M. Mukhin'le nişanlı, böylece Smurov herhangi bir bayanla, Kleopatra'nın kendisi bile olsa yapmaya ne muktedir ne de istekli olduğu malum eylemi gerçekleştirmek zorunda kalmayacağından tamamen emin. Bunun yanısıra, "cinsel solak" olan birinin –bu ifadeyi çok yerinde bulduğumu kabul etmeliyim–

çoğunlukla suç işlemeye doğal bir eğilimi vardır; doğadaki kanunu bozmuş olması, haliyle diğer kanunları çiğneyebilmesini kolaylaştırır çünkü. Dostumuz Smurov da buna bir istisna teşkil etmiyor. Düşünün, daha geçen gün Filip Innokentiyeviç Kruşçov bana Smurov'un hırsız olduğunu açıkladı, kelimenin en çirkin anlamında hırsız. Konuştuğum kişi, anladığım kadarıyla kendisine bir uzmana göstermesi için üzerinde esrarengiz semboller olan, çok eski, gümüş bir enfiye kutusu vermiş. Smurov bu güzelim antikayı almış ve ertesi gün Kruşçov'a gelip, görünüşte son derece üzgün bir ifadeyle, kutuyu kaybettiğini bildirmiş. Kruşçov'un anlattıklarını dinledim ve bazen çalma güdüsünün tamamen patolojik bir fenomen olduğunu, hatta bilimsel bir ismi bulunduğunu (kleptomani) kendisine açıkladım. Diğer tüm cana yakın ama idraki kıt insanlar gibi Kruşçov da şimdiki durumda bir suçludan ziyade bir "kleptoman"la karşı karşıya olduğumuz gerçeğine safça karşı çıkmaya başladı. Ben de onu kuşkusuz ikna edecek belli fikirleri ileri sürmedim. Benim için her şey gün gibi açık. Smurov'u aşağılayıcı "hırsız" unvanıyla damgalamak yerine, çelişkili görünse de, onun için gerçekten üzülüyorum.

"Havalar kötüye gidiyor, ya da iyiye gidiyor mu desem? Baharın, güzel sevimli baharın habercileri olan bu sulu çamur ve rüzgâr, bu geçkin adamın kalbinde bile belirsiz arzular uyandırıyor çünkü. Aklıma gelen şu vecize şüphesiz–"

Mektubu sonuna dek gözden geçirdim. Beni ilgilendiren başka bir şey yoktu. Boğazımı temizledim ve titreyen ellerimle sayfaları düzgünce katladım.

"Son durak efendim," dedi tepemden aksi bir ses.

Gece, yağmur, şehrin kenar mahalleleri...

Yaka kesimi kadınsı, göz alıcı kürk bir manto giymiş olan Smurov merdivenin basamağında oturuyor. Aniden, kendi-

si de kürk giyen Kruşçov gelip yanına oturuyor. Smurov söze başlamakta zorlanıyor, ama vakit az, tereddütü bırakıp işe koyulmalı. Parmakları yüzüklerle –yakut, silme yakut– parlayan ince elini geniş kol ağzından çıkarıp saçını düzeltiyor ve "Size hatırlatmak istediğim bir şey var, Filip Innokentiyeviç. Lütfen dikkatle dinleyin" diyor.

Kruşçov başıyla onaylıyor. Sümkürüyor (sürekli merdivenlerde oturmaktan fena halde soğuk almış). Tekrar başını sallıyor ve şiş burnu seğiriyor.

"Geçenlerde meydana gelen ufak bir olay hakkında konuşacağım," diye devam ediyor Smurov, "Lütfen dikkatle dinleyin."

"Hizmetinizdeyim," diye cevaplıyor Kruşçov.

"Söze başlamak benim için çok zor," diyor Smurov. "Dikkatsizce söylediğim bir sözle kendimi ele verebilirim. Dikkatle dinleyin. Lütfen dinleyin beni. Sizinle bu konuyu konuşurken bir şey gizlemediğimi bilmelisiniz. Benim hırsız olduğumu düşündüğünüzü aklımdan bile geçirmem. Şüphesiz bunu düşünüp düşünmediğinizi bilemeyeceğimi takdir edersiniz – nihayetinde ben başka insanların mektuplarını okumuyorum. Şunu anlamanızı istiyorum ki konu tamamen tesadüfen açılmıştır... Dinliyor musunuz?"

"Devam edin," diyor Kruşçov, kürküne iyice bürünerek.

"Güzel. Şimdi hatırlayın Filip Innokentiyeviç. Gümüş minyatürü hatırlayın. Weinstock'a göstermem için onu bana vermiştiniz. Dikkatle dinleyin. Sizden ayrıldığımda elimdeydi. Hayır hayır, lütfen alfabeyi saymayın. Alfabe olmadan da sizinle gayet güzel iletişim kurabilirim. Yemin ederim ki, Vanya'nın üzerine yemin ederim, sevdiğim tüm kadınlar üzerine yemin ederim, adını veremeyeceğim şahsın tüm sözleri –ismini söyleyemem yoksa benim başka insanların mektuplarını okuduğumu, dolayısıyla hırsızlık da yapabileceğimi düşünürsünüz– yemin ederim onun tüm sözleri

yalan: Minyatürü gerçekten kaybettim. Eve geldim ve bulamadım, bu da benim suçum değil. Sadece çok dalgın bir insanım, ve o kızı çok seviyorum."

Ama Kruşçov Smurov'a inanmıyor; başını iki yana sallıyor. Smurov boşu boşuna yeminler ediyor, boşuna beyaz, ışıldayan ellerini oğuşturuyor – faydası yok, Kruşçov'u ikna edecek bir söz yok. (Bu noktada rüyam zaten cılız olan mantık stoğunu da tüketti: Bu noktada artık konuşmanın geçtiği merdivenler tek başına açık bir arazide durmaktaydı, aşağıda teraslı bahçelerle çiçeklenmiş ağaçların bulanık gölgeleri görülüyordu; bu teraslar hayal meyal çağlayanların, dağlarda çayırların seçilebildiği ufka doğru uzanıp gidiyordu.) "Evet, evet," dedi Kruşçov, sert tehditkâr bir sesle. "O kutunun içinde bir şey vardı, dolayısıyla yeri doldurulamaz. İçinde Vanya vardı – evet, evet, bu bazı kızlara olur... Çok ender rastlanan bir durum, ama oluyor, oluyor..."

Uyandım. Sabahın erken saatleriydi. Pencerenin camları geçmekte olan bir kamyon yüzünden zangırdıyordu. Epeydir o menekşe rengi buz tabakasıyla kaplı değillerdi, çünkü bahar yakındı. Bir an son zamanlarda ne kadar çok olay olduğunu, ne kadar çok yeni insanla tanıştığımı ve ev ev gerçek Smurov'u bulmak için yaptığım araştırmanın ne kadar büyüleyici olduğunu düşündüm. Görmezlikten gelmenin yararı yok – tanıştığım tüm bu insanlar yaşayan kişiler değil, Smurov'a rastgele tutulan aynalardı; yine de içlerinden biri, benim için en önemli olanı, en parlak ayna bana hâlâ Smurov'un yansımasını vermemeye kararlıydı. Tavuskuşu Caddesi 5 numaradaki sadece benim eğlenmem için yaratılmış ev sahipleri ve konuklar gözümün önünde hiç çaba sarf etmeden, masumca, aydınlıktan karanlığa geçtiler. Bir kez daha Mukhin kanepeden hafifçe kalkarak masanın üzerinden elini kül tablasına doğru uzatıyor fakat ne yüzünü ne de sigarayı tuttuğu elini görebiliyorum; sadece di-

ğer eli gözümün önünde ve onu da (şimdiden bilinçsizce!) bir anlığına Vanya'nın dizine koyuyor. Bir kez daha, sakallı ve yanaklarının yerinde bir çift kırmızı elma bulunan Roman Bogdanoviç kan hücum etmiş yüzünü çayını üflemek için öne eğiyor, bir kez daha Marianna oturuyor ve kayısı rengi çoraplı ince bacaklarını üst üste atıyor. Ve şaka niyetine –sanırım Noel arifesiydi– Kruşçov karısının kürk paltosunu giyiyor, aynanın önünde kadın mankenler gibi durup poz veriyor, herkesi güldürerek odada geziniyor, gülmeler yavaş yavaş zorakileşmeye başlıyor çünkü Kruşçov şakanın dozunu her zamanki gibi kaçırıyor. Evgenya'nın sevimli küçük eli, tırnakları öylesine ojeli ki ıslak gibi duruyor, pinpon raketini alıyor ve minik selüloit top yeşil ağ boyunca itaatkâr şekilde gidip geliyor. Yine, yarı aydınlıkta Weinstock direksiyon tutar gibi ruh çağırma masasının arkasında havada süzülüyor; bir kez daha hizmetçi kız –Hilda ya da Gretchen– bir kapıdan diğerine geçiyor ve aniden fısıldamaya ve kıvrıla büküle elbisesini üzerinden çıkarmaya başlıyor. Ne zaman istersem tüm bu insanların hareketlerini hızlandırabilir ya da gülünç bir yavaşlığa indirgeyebilirim; onları farklı gruplar halinde dağıtabilir, ya da değişik şekillerde sıralayabilirim, ışığı kah aşağıdan kah yandan verebilirim... Benim için onların tüm varlığı sadece ekrandaki bir pırıltıdan ibaret oldu.

Ama durun, hayat bana gerçek olduğunu – ezici ve duyarlı, heyecan ve sıkıntı uyandıran, körletici mutluluk fırsatlarıyla, gözyaşlarıyla, sıcak bir esintiyle dolu olduğunu kanıtlamak için son bir girişimde bulundu.

O gün dairelerine öğle vakti çıktım. Kapıyı açık buldum, odalar boş, camlar açıktı. Bir yerlerde bir elektrik süpürgesi kendini ateşli bir homurdamaya kaptırmış gidiyordu. Bir anda holden balkona açılan camlı kapıdan Vanya'nın öne

eğik başını gördüm. Balkonda, elinde kitap oturuyordu ve – yeterince tuhaf– onu evde ilk kez yalnız görüyordum. Kendime Vanya'nın da diğerleri gibi sadece hayalimin bir ürünü, basit bir ayna olduğunu söyleyerek aşkımı bastırmaya çalıştığımdan beri onunla gamsız bir tonda konuşmayı alışkanlık haline getirmiştim. Şimdi de onu selamlarken bir nebze bile utanç duymadan ona "yüksek kulesinden baharı selamlayan bir prenses" gibi göründüğünü söyledim. Balkon oldukça küçüktü, boş yeşil saksılarla dolu ve bir köşede zihnimde kalbime benzettiğim kırık toprak bir kap vardı. Kişinin karşısındakiyle konuşma tarzının, o insanın karşısındaki düşünüş tarzını etkilediği sık sık görülür. Hava fazla güneşli olmasa da sıcaktı, biraz da bulanık ve nemliydi – seyreltilmiş gün ışığı ve yeni bitmiş çimin şimdiden siyah toprağın üzerinde yeşil ve fırça gibi durduğu parkı ziyaretten dönen çakırkeyif ama yumuşak bir esintiyle beraber. Bu havadan içime bir nefes çektim ve o anda farkına vardım ki Vanya'nın düğününe sadece bir hafta kalmıştı. Bu düşünce tüm özlemi ve acıyı geri getirdi, yine Smurov'u, kaygısız bir tavırla konuşmam gerektiğini unutuverdim. Başımı çevirdim ve aşağıdaki caddeye bakmaya başladım. Ne kadar da yüksekteydik ve tamamıyla yalnızdık. "Gelmesi biraz sürer," dedi Vanya. "O ofislerde insanı saatlerce bekletiyorlar."

"Sizin romantik bekleyişiniz..." diye söze başladım, hayat kurtarıcı şakacılığa devam etmek için kendimi zorlayarak ve ilkbahar melteminin de biraz bayağı olduğuna ve çok eğlendiğime kendimi ikna etmeye çalıştım.

Henüz Vanya'ya iyice bakamamıştım; ona bakmadan önce varlığına alışmak için biraz zamana ihtiyaç duyardım hep. Şimdi siyah ipek bir etek ile beyaz açık V yaka bir kazak giydiğini, saçının da özellikle yapıştırılmış olduğunu görebiliyordum. Saplı gözlüğüyle açık duran kitaba bakmaya devam

etti – Belgrad'da ya da Harkin'de oturan bir Rus kadının yazdığı soykırımla ilgili küçük bir roman. Caddenin yukarısında, yumuşak, kırışık buruşuk gökyüzünün tam ortasında ne kadar yüksekteydik... İçeride, elektrik süpürgesi homurtuyu kesti. "Paşa Amca öldü," dedi Vanya, başını kaldırarak. "Evet, telgrafı bu sabah aldık."

O şen şakrak, yarım akıllı ihtiyarın varlığının sona ermesinden bana neydi? Fakat onunla birlikte Smurov'un en mutlu, en kısa süreli imgesinin, damat Smurov imgesinin de öldüğünü düşününce uzun süredir içimse sakladığım rahatsızlığı daha fazla tutamayacağımı hissettim. Nasıl başladı bilmiyorum –bir takım hazırlayıcı hareketler olmuş olmalı– fakat kendimi Vanya'nın hasır sandalyesinin geniş koluna tünemiş ve bileğini kavramış buldum – o uzun süredir hayal ettiğim, yasak temas. Kıpkırmızı oldu, gözleri birdenbire yaşlarla parlamaya başladı – koyu göz altının parıldayan nemle dolduğunu o kadar net gördüm ki. Aynı zamanda gülümsemeye de devam ediyordu – sanki umulmadık bir cömertlikle güzelliğinin çeşitli ifadelerini bana ihsan etmek istiyordu. "Nasıl da matrak bir ihtiyardı," dedi dudaklarındaki parlaklığı açıklamak için, fakat sözünü kestim:

"Böyle devam edemem, daha fazla dayanamayacağım," diye mırıldandım, kâh anında gerginleşen bileğini sımsıkı kavrayarak, kâh kucağındaki kitaptan itaatkâr bir sayfa çevirerek, "Size söylemem gerek... Artık fark etmez – gidiyorum ve sizi bir daha görmeyeceğim. Size söylemeliyim. Nihayetinde beni tanımıyorsunuz... Aslında ben bir maske takıyorum – her zaman bir maskenin ardına gizleniyorum..."

"Hadi, hadi," dedi Vanya, "Sizi gayet iyi tanıyorum, her şeyi görüyor ve anlıyorum. Siz iyi kalpli, zeki bir insansınız. Bekleyin bir dakika, mendilimi alayım. Üstünde oturuyorsunuz. Hayır, yere düştü. Teşekkür ederim. Lütfen elimi bırakın – bana böyle dokunmamalısınız. Lütfen, yapmayın."

Yeniden gülümsüyordu, gayretle ve kaşlarını komik bir şekilde kaldırarak, sanki beni de gülümsemeye davet edercesine, ama ben tüm kontrolümü kaybetmiştim ve olanaksız bir ümit etrafımda kıpır kıpır oynaşıyordu; konuşmaya ve öylesine şiddetli hareketler yapmaya başlamıştım ki altımdaki hasır sandalye kolu çatırdıyordu, ve bazı anlarda Vanya'nın saç ayrımı tam dudaklarımın altına geliyordu, bunun üzerine o özenle başını çeviriyordu.

"Yaşamın da ötesinde," diyordum hızla, "Yaşamın da ötesinde, ve uzun zamandır, ilk andan beri. Ve de şimdiye dek bana iyi biri olduğumu söyleyen tek kişi sizsiniz..."

"Lütfen yapmayın, "diye yalvardı Vanya. "Sadece kendinizi ve beni incitiyorsunuz. Bakın, izin verin de size Roman Bogdanoviç'in bana nasıl ilan-ı aşk etiğini anlatayım. Çok gülünçtü..."

"Cüret bile etmeyin," diye bağırdım. "O soytarı kimin umurunda? Benimle mutlu olacağınızı biliyorum, biliyorum. Ve eğer bende beğenmediğiniz bir şey varsa, değişirim – ne yönde değişmemi isterseniz, değişirim."

"Size ilişkin her şeyi beğeniyorum," dedi Vanya, "Şairane hayal gücünüzü bile. Bazen olayları abartma eğiliminizi bile. Fakat her şeyden öte iyiliğinizi beğeniyorum – çok iyi birisiniz, herkesi çok seviyorsunuz, her zaman o kadar tuhaf ve cazipsiniz ki. Buna rağmen, yine de, lütfen elimi tutmayı bırakın, yoksa kalkıp gideceğim."

"Yani nihayetinde umut var, öyle mi?" diye sordum.

"Kesinlikle yok," dedi Vanya. "Bunu siz de çok iyi biliyorsunuz. Üstelik o her an gelebilir."

"Onu sevemezsiniz," diye haykırdım. "Kendinizi kandırıyorsunuz. O size layık değil. Onun hakkında size korkunç şeyler anlatabilirim."

"Bu kadarı yeter," dedi Vanya ve kalkar gibi yaptı. Fakat bu noktada, hareketini engellemek için, istemsizce ve rahat-

sız bir hareketle kucakladım onu, ve kazağının sıcak, yünlü, şeffaf hissiyle içimde acı verici bir zevk fokurdamaya başladı; her şeye hazırdım, en iğrenç işkencelere bile, ama onu en azından bir kere öpmeliydim.

"Neden direniyorsunuz?" diye döküldüm. "Ne kaybedersiniz ki? Sizin için sadece ufak bir sadaka, benim içinse, her şey."

Sanırım onu biraz daha kucaklayabilsem düşsel bir esriklik ürpertisini tamamına erdirmiş olacaktım; fakat kendini kurtarmayı başardı ve ayağa kalktı. Boğazını temizleyerek ve gözlerini kısıp bana bakarak balkon demirlerine doğru benden uzaklaştı, gökyüzünde bir yerlerde uzun, arp tınısını andıran bir titreşim duyuldu – son nota. Daha fazla kaybedecek bir şeyim yoktu. Her şeyi ortaya döktüm, Mukhin'in onu sevmediği ve sevemeyeceğini, bir basmakalıplık seli içinde, benimle evlenirse kesinkes mutlu olacağını anlattım, ve sonunda, gözyaşlarına boğulmak üzere olduğumu hissederek, her nasılsa elimde tutmakta olduğum kitabı aşağı fırlattım; gitmek için döndüm, Vanya'yı sonsuza dek balkonunda, rüzgârla, puslu bahar göğüyle ve görünmez bir uçağın gizemli bas sesiyle başbaşa bıraktım.

Holde, kapıdan çok uzak olmayan bir yerde Mukhin oturmuş sigara içiyordu. Beni gözleriyle takip etti ve sakince, "Bu kadar aşağılık biri olduğunu hiç düşünmemiştim," dedi. Onu başımla tersçe selamlayarak dışarı çıktım.

Odama indim, şapkamı aldım ve dışarı caddeye fırladım. Gördüğüm ilk çiçekçiye girdiğimde topuklarımı yere vurup ıslık çalmaya başladım, görünürde kimseler yoktu çünkü. Etrafımdaki çiçeklerin büyüleyici tazelikte kokuları şehvetli sabırsızlığımı kamçılıyordu. Vitrine bitişik aynada cadde devam ediyordu, fakat bu sadece hayali bir uzantıydı: Soldan sağa yol alan bir araba cadde onu soğukkanlılıkla beklese de

birdenbire ortadan kayboluyordu; diğer yönden yaklaşmakta olan başka bir araba da ortadan kaybolacaktı – onlardan biri sadece bir yansımaydı. En sonunda satıcı kız göründü. Büyük bir buket inci çiçeği seçtim; esnek çanlarından soğuk mücevherler damlıyordu ve satıcı kızın yüzük parmağı sarılıydı – diken batmış olmalı. Tezgâhın arkasına geçti ve uzunca bir süre birçok baş belası kâğıdı hışırdatıp gürültüler çıkardı. Sıkıca bağlı saplar kalın dimdik bir sosis oluşturuyordu; inci çiçeklerinin bu kadar ağır olabileceklerini hiç düşünmemiştim. Kapıyı iterek açarken yan aynadaki yansımayı fark ettim: Melon şapkalı eli çiçekli bir genç adam bana doğru hızla yaklaşıyordu. O yansıma ve ben birleştik. Sokağa çıktım.

Ufak adımlarla, çiçeksi bir nem bulutçuğuyla sarmalanmış olarak, büyük bir acele içinde yürüdüm; hiçbir şey düşünmemeye, aceleyle gitmekte olduğum özel yerin olağanüstü iyileştirici gücüne inanmaya çalışıyordum. Oraya gitmek felaketi defetmenin tek yoluydu: Sıcak ve külfetli, tanıdık azaplarla dolu olan hayat üzerime gelmek ve benim bir hayalet olduğum gerçeğini kabaca çürütmek üzereydi. Gerçek hayatın birdenbire bir rüya olduğunun ortaya çıkması korkutucudur, ama kişinin akışkan ve sorumsuz bir rüya olduğunu düşündüğü şeyin birdenbire gerçeklik şekline bürünüp cisimleşmesi çok daha korkutucudur! Buna bir son vermem gerekiyordu, ve nasıl yapacağımı da biliyordum.

Gideceğim yere vardığımda nefesimin düzelmesini beklemeden zil düğmesine basmaya başladım; dayanılmaz bir susuzluğu giderirmişçesine çaldım – uzun uzun, sabırsızca, tamamen bilinçsizce. "Tamam, tamam, tamam," diye homurdandı kadın kapıyı açarken. Eşikten içeri daldığım gibi buketi eline sıkıştırdım.

"Ah ne kadar güzel!" dedi ve biraz şaşkınca, yaşlı, soluk mavi gözlerini bana dikti.

"Teşekkür etmeyin," diye bağırdım telaşla elimi kaldırarak, "Fakat bana bir iyilik yapın: eski odama bir göz atmama izin verin. Size yalvarıyorum."

"Odanız mı?" dedi yaşlı bayan. "Üzgünüm, ama ne yazık ki boş değil. Ama ne kadar hoş, ne güzel bir..."

"Beni tam olarak anlamadınız," dedim sabırsızlıktan tir tir titreyerek. "Sadece bir bakmak istiyorum. O kadar. Başka bir şey değil. Size getirdiğim çiçeklerin karşılığında. Lütfen. Eminim odanın sahibi işe gitmiştir..."

Ustaca yanından sıyrılarak koridor boyunca koştum, o da peşimden geldi. "Tanrım, oda kiralandı," diye tekrarlıyordu, "Dr. Galgen'in ayrılmaya hiç niyeti yok. Odayı size kiralayamam ki."

Kapıyı hızla açtım. Mobilyalar biraz daha farklı yerleştirilmişti; lavaboda yeni bir sürahi duruyordu; arkasındaki duvarda üzeri dikkatle kapatılmış deliği buldum – evet, bulduğum anda da tekrar emin oldum. Elimi kalbime bastırarak kurşunun gizli izine baktım: Benim gerçekten öldüğümün kanıtıydı; dünya güven verici anlamsızlığını hemen yeniden kazandı – işte yeniden güçlüydüm, hiçbir şey beni incitemezdi. Hayal gücümün bir darbesiyle bundan önceki varlığımın en korkulu gölgesini hortlatmaya hazırdım.

Yaşlı kadını başımla vakurca selamlayıp bir zamanlar bir adamın ölümcül zembereği salıverirken iki büklüm öne eğildiği odayı terk ettim. Öndeki holden geçerken çiçeklerimin masanın üzerinde durduğunu fark ettim ve kendi kendime aptal yaşlı kadının böyle pahalı bir hediyeyi hak etmediğini söyleyerek, dalgın numarası yapıp onları oradan alıverdim. Hatta hem hüzünlü hem de esprili bir notla onları Vanya'ya gönderebilirdim. Çiçeklerin nemli taze liği bana kendimi iyi hissettirdi; ince kâğıt orasından burasından yırtılmıştı; serin, yeşil sapları parmaklarımla sıkmak bana bilinçsizliğe giderken eşlik eden gurultu ve tıpırtıları

hatırlattı. Kaldırımın tam kenarından acele etmeden yürüyor ve gözlerimi yarı yarıya kapamış bir uçurumun kenarından gittiğimi hayal ediyordum ki bir ses beni arkadan çağırarak selamladı.

"Gospodin Smurov," dedi ses yüksek ama tereddütlü bir tonda. Adımı duyunca istemsizce bir ayağımı kaldırımın kenarından indirerek sese doğru döndüm. Kaşmarin'di, Matilda'nın kocası ve müthiş bir telaşla bana elini uzatmak üzere sarı eldivenini çıkarıyordu. Meşhur bastonu yanında değildi ve biraz değişmişti – belki de kilo almıştı. Suratında mahçup bir ifade vardı ve iri, donuk dişleri aynı anda hem bana sırıtıyor hem de inatçı eldivene gıcırdıyordu. Sonunda parmakları açılmış eli adeta bana doğru fışkırdı. Garip bir halsizlik hissettim; çok duygulanmıştım; gözlerim yaşarmaya başlamıştı hatta.

"Smurov," dedi, "seninle karşılaştığıma ne kadar sevindim bilemezsin. Deliler gibi seni arıyordum fakat kimse nerede oturduğunu bilmiyordu."

O anda farkına vardım ki önceki hayatımdan gelen bu görüntüyü fazla nezaketle dinliyorum, biraz olsun burnunu sürtmeye karar vererek dedim ki, "Sizinle konuşacak bir konum yok. Sizi dava etmediğim için minnettar olmalısınız."

"Bakın, Smurov," dedi hüzünlenerek, "Rezilce tepem attığı için özür dilemeye çalışıyorum. Nasıl desem –ah– ateşli tartışmamızdan sonra vicdanım beni rahat bırakmadı. Üzerinde düşündükçe kendimi çok kötü hissettim. Size bir şey itiraf etmeme izin verin, centilmence konuşalım. Biliyor musunuz, daha sonra sizin ne ilk ne de son olduğunuzu öğrendim ve onu boşadım – evet, boşadım."

"Sizinle herhangi bir şeyi konuşmamız sözkonusu bile olamaz," dedim, ve tombul, soğuk buketimi derin derin kokladım.

"Ah, bu kadar kindar olmayın!" diye haykırdı Kaşmarin. "Haydi, vurun bana, sıkı bir yumruk atın ve sonra barışalım. İstemiyor musunuz? İşte, gülümsüyorsunuz – bu iyiye işaret. Hayır, o çiçeklerin ardına saklanmayın – gülümsediğinizi görebiliyorum. Tamam, şimdi iki arkadaş gibi konuşabiliriz. Kaç para kazandığınızı sormama izin verin."

Bir süre daha somurttuktan sonra cevap verdim. Bütün bunlar olurken güzel bir söz, ne kadar duygulandığımı gösterecek bir şey söylememek için kendimi tutmuştum.

"Tamam o zaman, bakın," dedi Kaşmarin. "Size bunun üç katını kazandıracak bir iş bulacağım. Gelin ve yarın Monopole Oteli'nde beni bulun. Sizi çok yararlı birisiyle tanıştıracağım. İş kolay ve zevkli, Riviera ve İtalya'ya yolculuklar da cabası. Otomobil işi. Uğrayacaksınız, değil mi?"

Deyim yerindeyse tam on ikiden vurmuştu. Weinstock ve kitaplarından uzun süredir bıkmıştım. Sevincimi ve minnettarlığımı içlerine gömerek yeniden soğuk çiçekleri koklamaya başladım.

"Düşüneceğim," dedim ve hapşırdım.

"Çok yaşayın," diye haykırdı Kashmarin.

"Unutmayın o halde – yarın. Öyle sevindim ki, size rastladığıma öyle sevindim ki."

Ayrıldık. Burnum buketin içine gömülü bir halde ağır ağır yürümeye devam ettim.

Kaşmarin kendisiyle beraber bir başka Smurov imgesini de alıp götürmüştü. Hangisi olduğu fark eder mi? Ben yokum ki: Beni yansıtan binlerce ayna var sadece. Tanıştığım her insanla beni andıran hayaletlerin nüfusu çoğalıyor. Bir yerlerde yaşıyor, bir yerlerde çoğalıyorlar. Ben tek başıma var olmuyorum. Smurov ise uzun bir süre yaşayacak. O iki oğlan, öğrencilerim, yaşlanacaklar, ve benim şu ya da bu imgem inatçı bir parazit gibi onların içinde yaşayacak. Gün

gelecek beni hatırlayan son insan da ölecek. Tersine gelişen bir cenin gibi imgem de sadece yaşamış olduğum gerçeği dolayısıyla işlediğim suçun son tanığının içinde büzüşüp ölecek. Belki hakkımdaki tesadüfi bir hikâye, rol aldığım basit bir anekdot o kişiden oğluna ya da torununa aktarılacak ve böylece ismim ve hayaletim bir süre daha orada burada süzülerek görünüp kaybolacak. Sonra 'son' yazacak.

Yine de mutluyum. Evet, mutluyum. Yemin ederim, yemin ederim mutluyum. Bu dünyadaki tek mutluluğun gözlemlemek, gözetlemek, izlemek, kendini ve başkalarını irdelemek, büyük, biraz camımsı, biraz kanlı, kırpışmayan bir göz olmak olduğunu idrak ettim. Yemin ederim mutluluk bu. Biraz adi, biraz hilekârsam ne fark eder, kimse bendeki olağanüstü özellikleri fark etmedikten sonra – hayal gücümü, bilgimi, edebi yeteneğimi... Gözümü dikip kendime bakabildiğim için mutluyum, çünkü her insana kapılıp gidebilirsiniz – evet gerçekten kapılabilirsiniz! Dünya, istediği kadar uğraşsın, beni aşağılayamaz. Beni incitemezler. Hem, başka biriyle evlenmesi neden derdim olsun ki? Her bir gece durmak bilmez bir sahiplenme rüzgârında, onun elbiselerinin ve eşyalarının sonu gelmez bir mutluluğun çamaşır ipinde sallanmalarının düşünü görüyorum; kocası dans eden cadının ipek ve yünlülerine neler yaptığımı asla bilmeyecek. Bu aşkın yüce başarısıdır. Mutluyum – evet, mutlu! Bunu kanıtlamak için daha ne yapabilir, mutlu olduğumu nasıl ilan edebilirim? Ah, öyle bir haykırmalıyım ki sonunda hepiniz bana inanın, sizi zalim, kendini beğenmiş insanlar...